

AUTOHTONI ȘI MIGRATORI LA EST DE CARPAȚI ÎN SECOLELE VI—X E.N.

DAN GH. TEODOR

În cursul primului mileniu al e.n. în teritoriile de la nordul Dunării de Jos, ca de altfel în toate regiunile Europei de sud-est, au pătruns numeroase populații migratoare a căror prezență pe aceste meleaguri, fie chiar și temporară, a avut după cum se știe îndelungate și profunde implicații în evoluția societății locale. Importanța acestei perioade a marilor migrații este în plus subliniată și de faptul că în răstimpul ei a avut loc și procesul de formare a poporului și a limbii române.

În acest context încercările din ultimul timp de a preciza, prin intermediul cercetărilor arheologice, natura și consecințele raporturilor dintre populația autohtonă și migratorii pătrunși aici, au avut menirea de a contribui esențial la elucidarea trăsăturilor principale care caracterizează cultura materială și spirituală din teritoriile carpato-dunărene, în general și al Moldovei, în special, punindu-se astfel un accent deosebit pe cercetarea perioadei celei de a doua jumătăți a mileniului I al e.n.¹

În directă legătură cu aspectele amintite mai sus, pentru regiunile extracarpătice ale României indeosebi, trebuie mai întâi scos în evidență rolul aparte pe care, într-o anumită măsură și pentru un anumit timp, l-au avut aici slavii, cei mai numeroși dintre populațiile migratoare pătrunse pe aceste meleaguri și singurii din rîndul cărora, după trecerea celei mai mari părți a lor în Imperiu după anul 602, au rămas să viețuiască la nordul Dunării de Jos destul de multe grupuri. De aceea, cercetarea atentă a raporturilor stabilite între autohtonii din aceste regiuni și slavii pătrunși aici, indeosebi a consecințelor care au decurs din ele, prezintă o importanță particulară, mai ales în ceea ce privește elucidarea unor aspecte de ordin social-economic și cultural. În acest sens, după cum s-a arătat în chip repetat în literatura arheologică românească², numeroase și valoroase contribuții au adus în primul rînd cercetările arheologice întreprinse mai cu seamă în ultimele două decenii în teritoriile de la est de Carpați, prin intermediul cărora (la fel ca și în restul țării), s-a reușit să se cunoască mai bine, atît elementele fundamentale ale civilizației autohtone, cît și acelea care definesc în ansamblul lor cultura materială și spirituală a slavilor, în general, în teritoriile de la nordul Dunării de Jos, în secolele VI—VII, precum și transformările radicale, pe care în ansamblu acești migratori le înregistrează în contactul cu civilizația romanică³.

În ceea ce privește populația autohtonă din Moldova, ca urmare a cercetărilor arheologice întreprinse la Șipot-Suceava⁴, Botoșana⁵, Rușii Minăstioara⁶, Udești⁷ și Dolhasca-Suceava⁸, Cucorâni⁹ și Nichiteni-Botoșani¹⁰, Cîrnăeni¹¹, Crucea lui Ferent¹² și Nicolina-Iași¹³, Dodești¹⁴ și Fe-

¹ *Relations between the autochthonous population and the migratory populations on the territory of Romania*, București, 1975, p. 67—240; C. C. Giurescu, *Românii în mileniul migrațiilor. Considerații asupra unor aspecte*, în *Discursuri de recepție la Academia Română*, București, 1980, p. 343—351.

² *Istoria României*, vol. I, București, 1960, p. 579—808; C. C. Giurescu, *Formarea poporului român*, Craiova, 1973; O. Toropu, *Romanitatea fizică și strămoșii în Dacia Traiană sud-carpatică*, Craiova, 1976; D. Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic în veacurile V—XI. Contribuții arheologice și istorice la problema formării poporului român*, Iași, 1978; L. Bîrzu, *Continuitatea creației materiale și spirituale a poporului român pe teritoriul fostei Dacii*, București, 1979; N. Stoicescu, *Continuitatea românilor*, București, 1980.

³ I. Nestor, *L'établissement des Slaves en Roumanie à la lumière de quelques découvertes archéologiques récentes*, Dacia, N.S., V, 1961, p. 429—448; D. Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 34—56.

⁴ M. D. Matei, *Șantierul arheologic Suceava, Materiale*, VIII, 1962, p. 741—745; D. Gh. Teodor, *Descoperirile arheologice de la Șipot-Suceava, Materiale*, IX, 1970, p. 375—382.

⁵ D. Gh. Teodor, *Civilizația romanică la est de Carpați în secolele V—VII e.n. Așezarea de la Botoșani-Suceava*, București, 1984.

⁶ M. Ignat, *Șantierul arheologic de la Rușii-Minăstioara, Anuar Suceava*, 1, 1973, p. 250—254.

⁷ M. D. Matei și Al. Rădulescu, *Șantierul arheologic Udești (jud. Suceava)*, *Anuar Suceava*, III, 1973, p. 265—279.

⁸ S. Teodor, *Săpăturile arheologice de la Budeni, comuna Dolhasca (Suceava)*, *Anuar Suceava*, V, 1978, p. 146—147.

⁹ S. Teodor, *Săpăturile de la Cucorâni*, *ArchMold*, VIII, 1975, p. 151—155.

¹⁰ N. Zaharia, M. Petrescu-Dimbovița și E. M. Zaharia, *Așezările din Moldova. De la paleolitic pînă în secolul al XVIII-lea*, București, 1970, p. 254.

¹¹ *Ibidem*, p. 271—272.

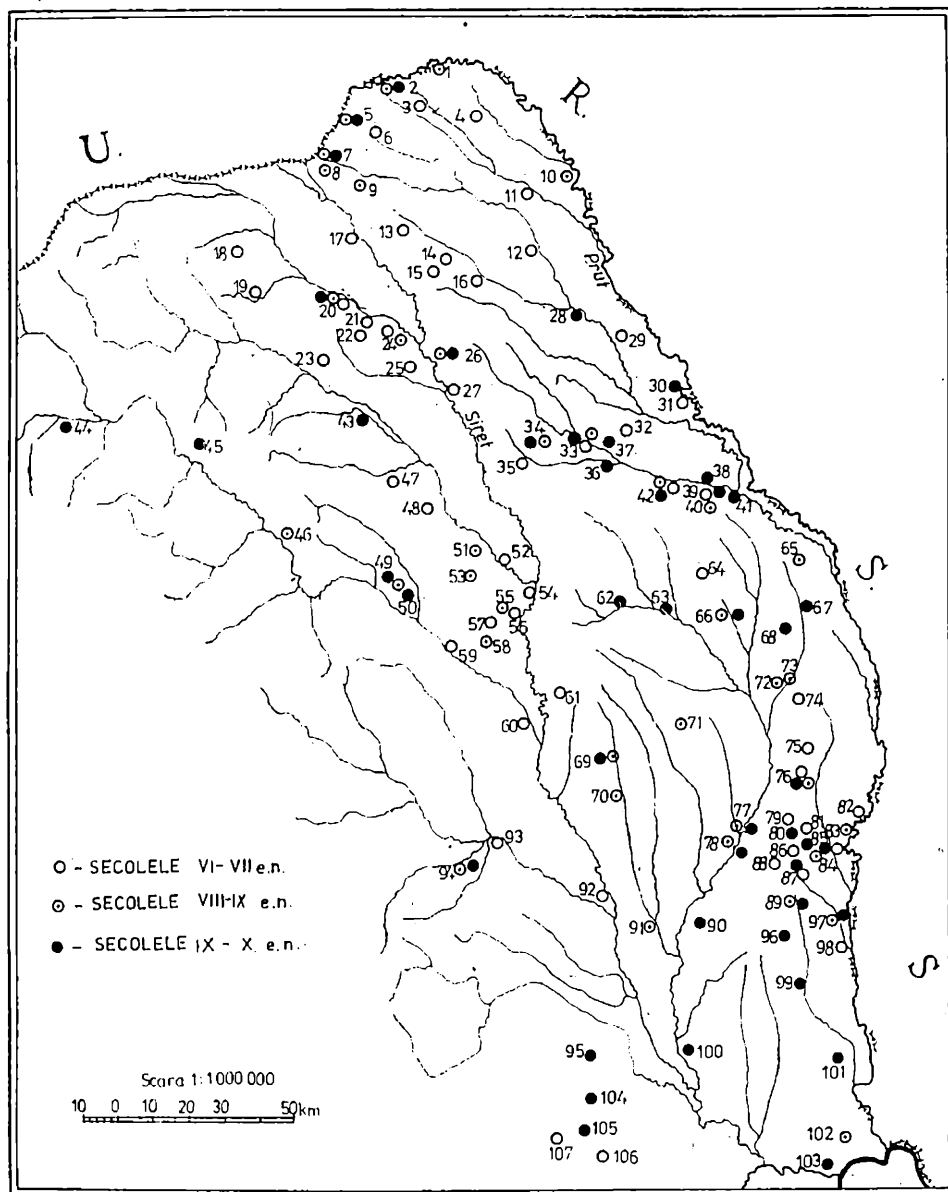
¹² D. Gh. Teodor, *Descoperirile prefeudale de la Iași, Crucea lui Ferent*, *CercetIst*, II, 1971, p. 118—128.

¹³ I. Ioniță, *Eine Siedlung der Jüngerer Römischen Kaiserzeit und Völkerwanderungszeit in Iași-Nicolina (Rumänien). Ein Beispiel für die Möglichkeiten chronologischer Gliederung von Siedlungsmaterial*, în *Berichte des Symposiums in Westberlin*, 1979.

¹⁴ D. Gh. Teodor, *Continuitatea la est de Carpați în secolele V—X e.n. Așezările suprapuse de la Dodești-Vaslui, Iași*, 1984.

dești-Vaslui¹⁵, Costișa¹⁶ și Davideni-Neamț¹⁷, Bacău¹⁸ și Ștefan cel Mare — Bacău¹⁹, Adjdu Vechi²⁰ și Oreavu-Vrancea²¹ etc., s-a putut preciza că autohtonilor din aceste regiuni ale țării le este caracteristică civilizația de aspect *Costișa-Botoșana*²², din secolele V—VII e.n., răspândită în toate formele de relief și pe întreg cuprinsul spațiului de la est de Carpați. După cum s-a mai arătat²³, pentru conținutul acestei civilizații sînt specifice așe-

Fig. 1. — Harta descoperirilor arheologice din Moldova din secolele VI—Xe.n. (Săpături sistematice și descoperiri întâmplătoare mai importante): 1 Horodiștea, 2 Baranca, 3 Concești, 4 Nichiteni, 5 Fundu Herții, 6 Ibănești, 7 Deieșca, 8 Lozna, 9 Cobila, 10 Ripiceni, 11 Hănești, 12 Albești, 13 Cucorăni, 14 Botoșani, 15 Curtești, 16 Draxini, 17 Zvořiștea, 18 Volovăi, 19 Botoșana, 20 Succava, 21 Rușii-Mănăstioara, 22 Bosanci, 23 Rotopănești, 24 Udești, 25 Dolheștii Mari, 26 Tudora, 27 Dolhasca, 28 Todireni, 29 Buhăeni, 30 Probota, 31 Cîrniceni, 32 Românești, 33 Spinoasa, 34 Băiceni, 35 Costești, 36 Podu Iloaică, 37 Erbiceni, 38 Șorogari, 39 Iași, 40 Ilincea, 41 Chișerești, 42 Miroslava, 43 Boroina, 44 Coșna, 45 Cotirgași, 46 Hangu, 47 Tirpești, 48 Davideni, 49 Izvoare, 50 Brășăuți, 51 Văleni, 52 Săbăoani, 53 Poiana-Dulești, 54 Roman, 55 Secuceni, 56 Aldești, 57 Moldoveni, 58 Izvoare-Bahna, 59 Costișa, 60 Bacău, 61 Traian, 62 Dumestii Vechi, 63 Negrești, 64 Boroșești, 65 Răducăneni, 66 Dănești, 67 Arsura, 68 Averești, 69 Oncești, 70 Lichișeni, 71 Voinești, 72 Tanacu, 73 Vinești, 74 Budești, 75 Vutcani, 76 Dodești, 77 Zorleni, 78 Birlad, 79 Șuletea, 80 Fedești, 81 Horga, 83 Fălcu, 84 Bogdănești, 84 Murgeni, 85 Vădeni, 86 Epureni, 87 Birlălești, 88 Vinderei, 89 Berești, 90 Gîrbovăi, 91 Toltea, 92 Adjdu Vechi, 93 Gh. Gheorghiu-Dej, 94 Oituz, 95 Cîmpineanca, 96 Jorăști, 97 Cavadinești, 98 Succveni, 99 Tirgu Bujor, 100 Umbrărești, 101 Stoicani, 102 Galați, 103 Șendreni, 104 Budești, 105 Dumbrăveni, 106 Oreavu, 107 Cindești.

¹⁵ Gh. Coman, *Statornic, continuitate. Repertoriul arheologic al județului Vaslui*, București, 1980, p. 234.

¹⁶ D. Gh. Teodor, V. Căpitanu și I. Mitrea, *Cercetările arheologice de la Mănoaia-Costișa și contribuția lor la cunoașterea culturii materiale din secolele V—VI e.n. din Moldova, Carpica*, I, 1968, p. 233—247.

¹⁷ I. Mitrea, *Contribuția cercetărilor arheologice de la Curtea Domnească din Bacău și Davideni Neamț la cunoașterea epocii secolelor VI—VII e.n. din Moldova, Studii și Cercetări Științifice*, Bacău, 1972, p. 15—20.

¹⁸ I. Mitrea și Al. Arlimon, *Descoperirile prefeudale de la Bacău-Curtea Domnească, Carpica*, IV, Bacău, 1971, p. 225—251.

¹⁹ I. Mitrea, *Regiunea centrală a Moldovei dintre Carpați și Siret în secolele VI—IX e.n., Carpica*, XII, Bacău, 1980, p. 135—136.

²⁰ *Ibidem*, p. 129.

²¹ I. Mitrea, *Cercetări arheologice privind secolele IV—XI în județul Vrancea, Studii și Comunicări*, I, Focșani, 1978, p. 45—50.

²² D. Gh. Teodor, *La population autochtone dans la région Est-Carpatique de la Roumanie, pendant les Ve—Xe siècles de n.è., in Actes du VIIe Congrès International de Sciences Préhistoriques et Protohistoriques — Praga, 1966*, vol. II, Praga, 1971, p. 1117—1118.

²³ D. Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic în veacurile V—XI...*, p. 40.

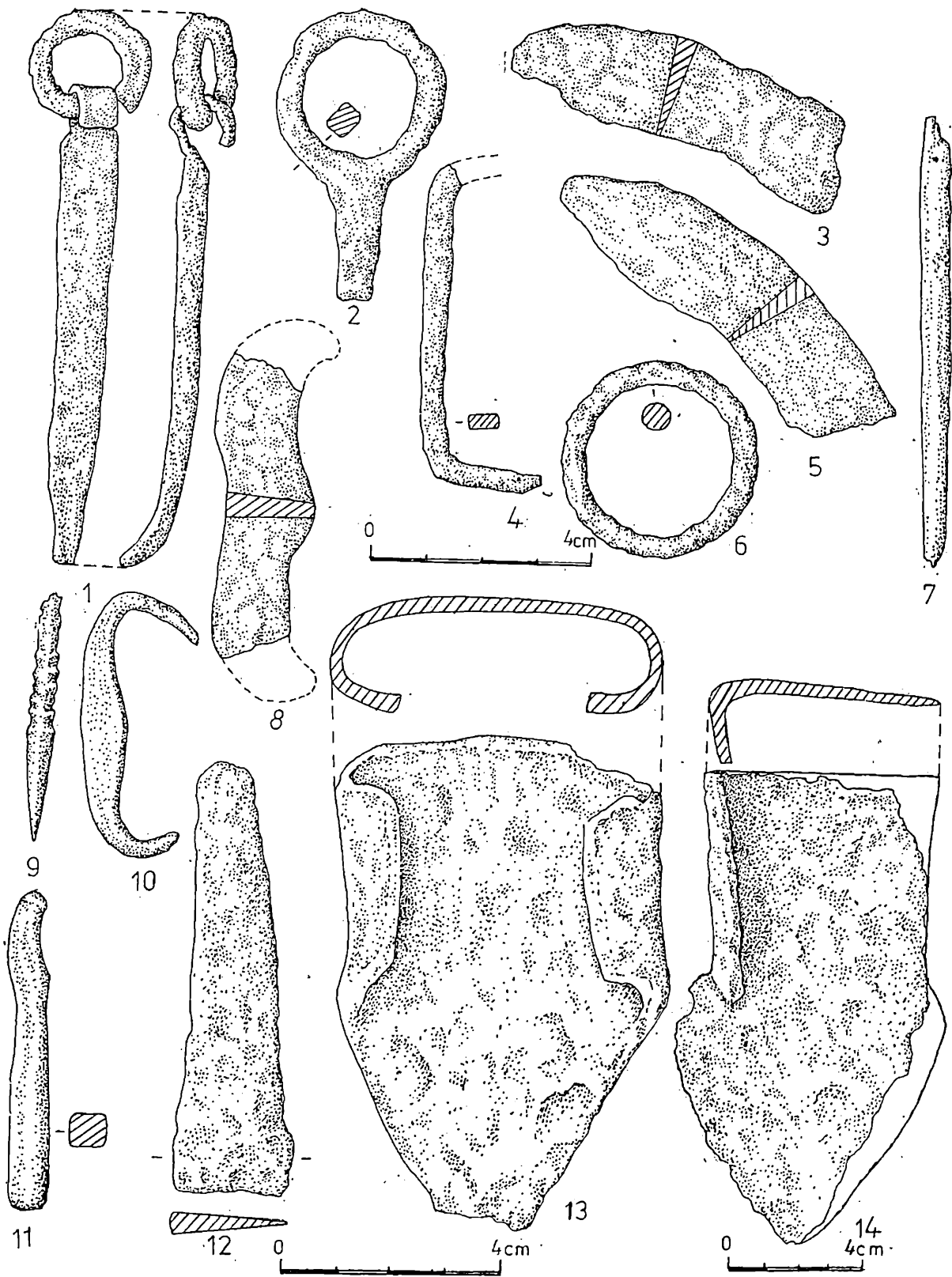

Fig. 2. — Unelte din secolele V–VII c.n. 1, 4, 7, 9–13, Dodești; 2–3, 6, 8, Botoșana; 5, Davideni; 14, Buțuluc.

zările neîntărite, compuse de obicei din 40—50 de locuințe de tip bordei sau construite la suprafața solului, avînd în interior vetre de lut simple sau înconjurate cu pietre, precum și cuptoare circulare de lut prevăzute cu boltă, folosite pentru copt piinea, de tipul celor întrebunțate constant în lumea romană. Adesea, în cadrul așezărilor, locuințele sînt dispuse în șiruri formînd ulițe, iar în cadrul acestora grupate cîte trei-patru, după anumite criterii familiale. Inventarul locuințelor este compus din unelte din fier, agricole și meșteșugărești, diferite alte unelte casnice din metal, sticlă, os, lut și piatră, podoaabe de factură locală și romano-bizantine de import (fibule, aplice, brățări, cercei, pandantive etc.), numeroase monede de bronz bizantine, obiecte de cult creștin și altele. La acestea, se adaugă o bogată producție de obiecte ceramice lucrate cu roata și cu mina. Ceramica lucrată cu roata continuă tradiția aceea de factură romană, pe cînd aceea modelată cu mina perpetuează elemente de tehnică, forme și decor, cunoscute încă în ceramica dacică. În cadrul ceramicii, în general, se remarcă vasele de tipul borcanului, de mărimi diferite, avînd buza răsfrîntă, umerii proeminenți, corpul zvelt și fundul îngust, lucrate la roata rapidă dintr-o pastă cu nisip și microprundișuri în compoziție, arsă de obicei neoxidant, în cuptoare speciale. Striuri simple sau grupate, caneluri înguste, precum și linia ondulată simplă situată de obicei pe umărul vasului sînt ornamentele cele mai frecvent întîlnite. Adesea fundurile vaselor sînt tăiate cu sfoara, iar unele exemplare în interior prezintă „coaste” de la producerea lor pe roată. Se întîlnesc și variante lucrate la roata înceată, din pastă cu cioburi pisate în compoziție. Alături de borcane sînt documentate castroanele, capacele, străchinile, ulcioarele și cănițele. Ceramica lucrată cu mina este mai puțin variată în ceea ce privește forma. Sînt atestate doar vasele-borcan cu corpul piriform și buza bine conturată, cu fundul îngust și îngroșat, ornamentate adesea pe buze cu alveole sau creștături, precum și cănițe mici, de formă aproape cilindrică și tîgăițe cu marginea scundă. În marea majoritate a cazurilor, ceramica lucrată cu mina folosește pasta cu cioburi pisate în compoziție, dar sînt și exemplare care au fost modelate din pastă de lut în amestec cu nisip și microprundișuri. Alături de produsele ceramice lucrate de meșterii locali se întîlnește, destul de frecvent și olăria bizantină de import, precum amfore, oale, capace, țigle etc., constituind adesea modele pe care le-au imitat cu măiestrie și meșterii autohtoni.

Pe baza descoperirilor cunoscute pînă acum, se poate aprecia că în cursul secolelor V—VII e.n. pe întreg teritoriul de la est de Carpați, la fel ca și în restul regiunilor vechii Dacii, se formase și se consolidase o întinsă arie de cultură materială și spirituală romanică, avînd strînse, multiple și continue legături cu civilizația romano-bizantină de la Dunărea de Jos²⁴.

În cadrul acestei arii romanice, în cursul secolului al VI-lea pătrund, împreună cu alte populații migratoare, slavii.

După cum este cunoscut, informațiile izvoarelor istorice bizantine vorbesc despre așezarea slavilor la nordul Dunării de Jos, încă de pe la începutul secolului al VI-lea cînd, sub domniile împăraților Justin și mai ales Justinian I, Imperiul Bizantin este aproape neconținut atacat de acești noi migratori. Localizarea în acest teritoriu destul de întins, a anților și sclavinilor, cele două principale ramuri slave, pe care ne-o transmite istoricul bizantin Jordanes din secolul al VI-lea, a dat naștere unor numeroase discuții²⁵, de aceea nu este încă sigură și trebuie să fie analizată numai în legătură cu descoperirile de factură slavă certe. Pe baza acestor descoperiri, credem că „limita sudică” trasată de Jordanes pentru teritoriul sclavinilor se afla în vremea lui undeva prin Moldova de sud și eventual în nord-estul Cîmpiei Munteniei, unde cei mai mulți istorici localizează lacul *Mursian* și cetatea *Noviodunensis*²⁶. Această „graniță” a fost probabil reală doar pentru grupurile de slavi care începuseră deja să se deplaseze înspre regiunile de la vest de Nistru și Prut, marea majoritate a anților și sclavinilor aflîndu-se încă în teritoriile vest-ucrainene. Unele din concluziile menționate mai sus au fost emise și ca urmare a faptului că, pînă în prezent, cu toate cercetările arheologice întreprinse pe teritoriul României, ca și în alte regiuni ale Europei de sud-est, nu au fost descoperite încă urme slave care să dateze cu certitudine din prima jumătate a secolului al VI-lea, deși informațiile izvoarelor scrise, așa cum am arătat, îi amintesc totuși pe slavi aici în vremea respectivă.

După cum au dovedit săpăturile arheologice efectuate în Moldova, ca de altfel și din alte regiuni românești, alături de elementele culturale autohtone daco-romane, au fost atestate și vestigiile slave timpurii, care se datează de regulă cu începere din a doua jumătate a secolului al VI-lea și încosebi din ultimul său sfert. De aceea, este tot mai mult acceptată teza potrivit căreia deplasarea în masă a slavilor în regiunile de la nordul Dunării de Jos și Mijlocii, s-a desfășurat în toată amploarea ei de abia în a doua jumătate a veacului al VI-lea, în această migrație un rol considerabil revenindu-le avarilor care, prin deplasarea lor aici și prin structura organizației lor politice, au deschis cu adevărat calea unei pătrunderi masive și pe un front mult mai larg a slavilor. Situația

²⁴ D. Gh. Teodor, *Elemente și influențe bizantine în Moldova în secolele V—XI e.n.*, SCIV, 21, 1970, 1, p. 97—114.
I. Mitrea, *Influențe bizantine în cultura materială și spirituală din regiunea subcarpatică a Moldovei în secolele VI—IX e.n.*; SCIV A, 30, 1979, 2, p. 145—161; D. Gh. Teodor, *Romanitatea carpato-dunăreană și Bizanțul în veacurile V—XI*, Iași, 1981,

p. 11—58.

²⁵ *Istoria României*, vol. I, 1960, p. 729—730; D. Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic în veacurile V—XI...*, p. 35,

²⁶ I. Nestor, *op. cit.*, *Dacia*, N.S., V, 1961, p. 430—433, precum și opiniile prezentate în *Istoria României*, I, București, 1960, p. 729—730.

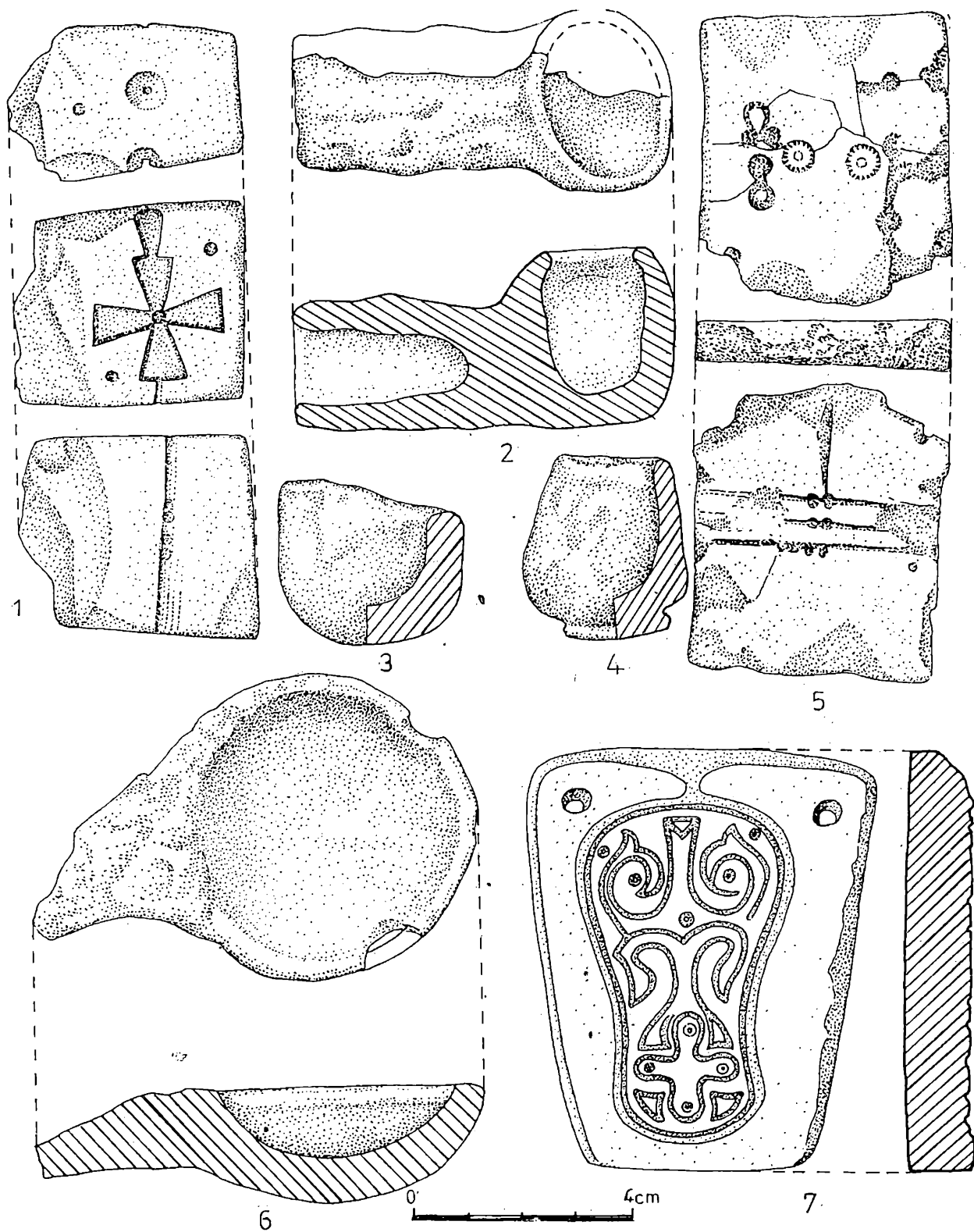

Fig. 3. — Tipare și obiecte de turnat din secolele V–VII c.n. 1–4, Botoșana; 5, Ștefan cel Mare; 6, Dodești; 7, Traian.

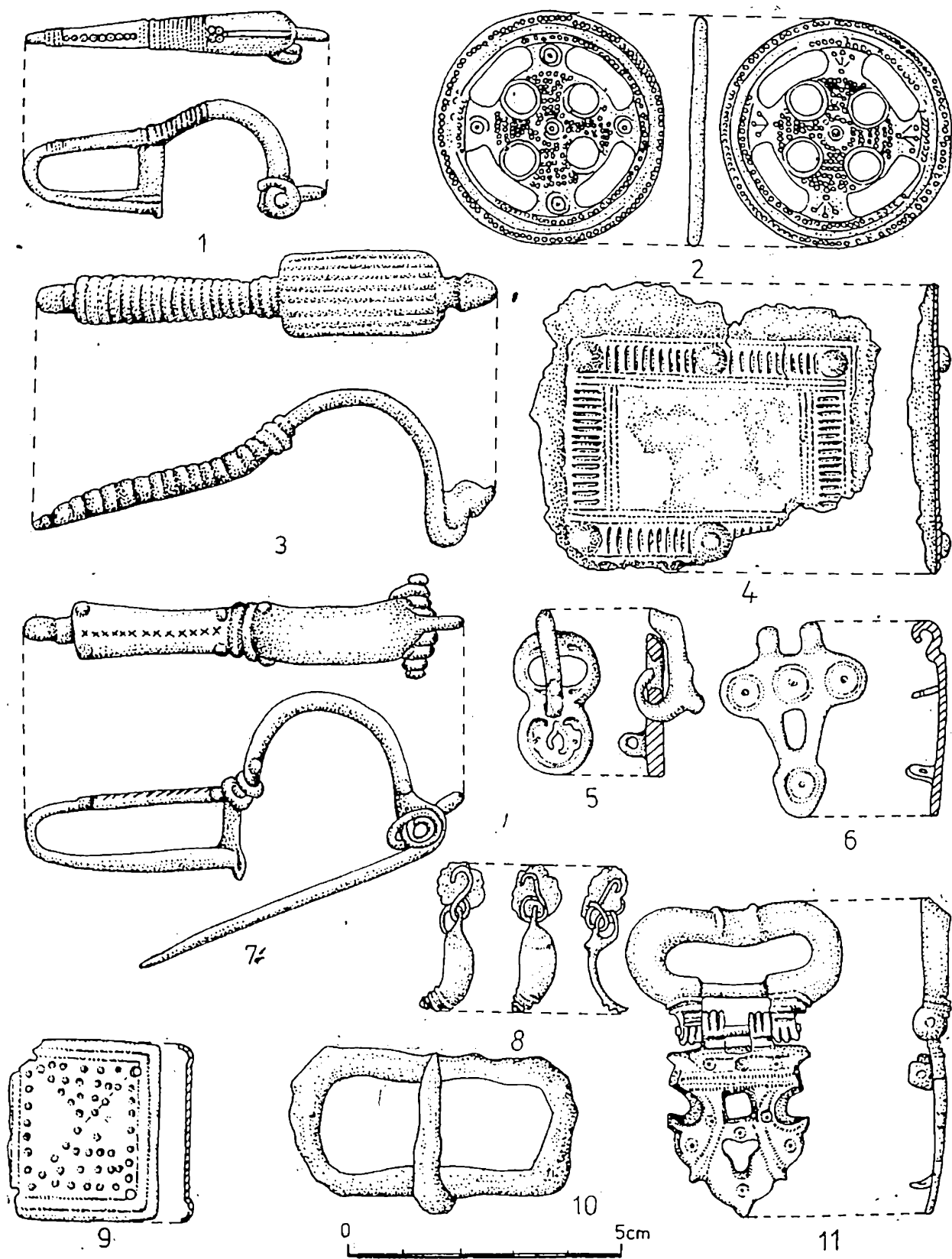

Fig. 4. — Obiecte de podobă din secolele V—VII e.n. 1, 8, Suceava; 2, Răteșul Cuzei; 3, 10, Davideni; 4, 5, 9, Botoșana; 6, Dodești 7, Moldoveni; 11, Săbăoani.

a fost dictată și de interesele imediate ale primului Caganat avaric care vizau în primul rînd acțiuni militare comune cu slavii împotriva Bizanțului ²⁷.

Din datele pe care le avem în stadiul actual al cercetărilor reiese că nu s-a păstrat nici un nume de trib slav care să fi locuit la est de Carpați sau în altă regiune a vechii Dacii, ceea ce înseamnă că slavii pătrunși în regiunile de la nordul Dunării de Jos reprezentau de fapt doar grupări mai mari sau mai mici desprinse în decursul timpului din triburile inițiale de la vest de Nipru Mijlociu și Superior ²⁸. De asemenea, este aproape sigur că, în scurtă perioadă de vreme dintre așezarea slavilor aici și deplasarea lor masivă în sudul Dunării după anul 602, precum și datorită condițiilor social-economice și politice deosebite, existente în spațiul carpato-dunărean, aceștia nu au avut nici timpul și nici posibilitatea de a se reorganiza în triburi teritoriale proprii, fapt care a contribuit într-o însemnată măsură la accelerarea procesului lor de asimilare etnică și culturală de către populația romanică locală ²⁹.

Urmărind repartitia geografică și concentrarea descoperirilor slave timpurii în anumite regiuni ale țării noastre s-a putut preciza că deplasările anumitor grupuri mai mari de slavi, din teritoriile inițiale de migrație vest-ucrainene, către spațiul carpato-dunărean s-au produs de abia pe la mijlocul secolului al VI-lea, migrația slavilor afectînd mai întii nord-estul Moldovei, apoi culoarul Siretului și Cimpia Dunării. Alte grupuri de slavi s-au deplasat prin regiunile de sud ale Moldovei și Basarabiei către Muntenia și Oltenia. În legătură cu deplasările grupurilor de slavi pe valea Siretului trebuie puse și infiltrările unor cete de slavi prin pasurile Carpaților (Oituz, Trotuș, Bistrița), în sud-estul Transilvaniei. Din același grup inițial, prin pasurile Ucrainei Subcarpatice s-au introdus probabil și alte grupuri mai mici în ținuturile Maramureșului.

Din punct de vedere cronologic, după cum s-a precizat în literatura arheologică românească, cele mai timpurii vestigii slave din regiunile amintite mai sus, se datează cu începere de pe la mijlocul secolului al VI-lea, vreme cînd și informațiile scrise bizantine vorbesc despre intensitatea acțiunilor militare ale slavilor la Dunărea de Jos ³⁰. De asemenea, ca urmare a cercetărilor întreprinse în ultimii ani s-a constatat că de-a lungul micilor văi adiacente marilor riuri, ca și în jurul vadurilor de pe cursurile mijlocii și inferioare ale Nistrului, Prutului, Siretului, Jijiei sau Birladului, ca și a aceluia de pe cursul inferior al Dunării, se concentrează cele mai multe vestigii slave timpurii, gruparea lor aici fiind probabil rezultatul stabilirii, vreme mai îndelungată în aceste locuri, determinată de rațiuni de ordin politic și militar, poate chiar și economic.

Totodată, repartitia geografică a descoperirilor slave timpurii din spațiul carpato-dunărean și precizarea limitelor lor cronologice, oferă multe temeuri pentru a se presupune că în unele regiuni, cum sînt de exemplu valea Moldovei, valea Trotușului, Cimpia Jijiei, regiunile montane și submontane ale Moldovei, unele grupe de slavi vor pătrunde de abia în cursul primei jumătăți a veacului al VII-lea, probabil după slăbirea dominației avarie în spațiul carpato-dunărean, dar în orice caz, în număr incomparabil mai mic decît în Cimpia Dunării sau în alte regiuni ale țării.

Cercetarea vestigiilor slave timpurii din secolele VI—VII e.n., scoase la iveală prin cercetările arheologice întreprinse în regiunile de la est de Carpați, arată că în această epocă la slavii pătrunși aici forțele de producție erau încă slab dezvoltate, cunoșteau puțin prelucrarea fierului și aveau o agricultură destul de puțin avansată ³¹. S-a putut preciza că locuințele slavilor erau formate din bordeie parțial adîncite în pămînt, prevăzute în unul din colțuri cu o vatră înconjurată cu pietre, construită diferit în comparație cu instalațiile de foc atestate în locuințele autohtonilor din această vreme. Uneltele folosite de slavi erau în general simple și destul de rare. Inventarul locuințelor lor este în general compus din diferite unelte și obiecte din metale, os, lut și piatră, unele obiecte de podoabă din bronz sau aramă, precum și din ceramică lucrată în exclusivitate cu mîna. Pe seama slavilor timpurii au fost puse, de asemenea, și unele tipuri de cuțite, amnare și săgeți din fier, o serie de fibule digitate din bronz și cîteva tipuri de cercei. Fibulele digitate, îndeosebi cele miniaturale simple sau cele de tip „niprovian”, ornamentate, au fost preluate de slavi ca urmare a contactului lor cu populațiile romanice sau germanice. În ceea ce privește ceramica slavă timpurie aceasta este de factură inferioară, lucrată numai cu mîna, cu forme simple și, în general, fără ornamente. După tehnica de lucru și după formele ei, ceramica slavă poate fi pusă în legătură cu grupurile culturale slave arhaice de tip *Korceak* ³² sau *Penkovka* ³³.

Aceste vestigii slave timpurii, ca și unele tipuri de locuințe care prezintă un alt sistem de construcții, se diferențiază de descoperirile autohtone din această vreme, putîndu-se astfel departaja mai clar elementele esențiale care definesc cultural cele două populații. Acest fapt prezintă o deosebită importanță, deoarece facilitează o mai bună încadrare cronologică și culturală, oferînd totodată posibilitatea de a aprecia corect ponderea unuia sau altuia dintre elementele amintite în cadrul obiectivelor arheologice cercetate din secolele VI—VII e.n.

²⁷ I. Nestor, *Istoria poporului român* (sub redacția acad. A. Oțetea), București, 1970, p. 103—104.

²⁸ *Ibidem*, p. 104.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ D. Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 37.

³¹ D. Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic în veacurile V—XI*, p. 49.

³² V. P. Petrov, *Pamjatniki korčaskogo tipa*, MIA, 108, 1963, p. 16—36; I. P. Rusanova, *Poselenie u s. Korčaskogo na reka Teterve*, MIA, 108, p. 39—50.

³³ D. T. Berezoveț, *Slavjanskije poselenie uličei na r. Teasmine*, KSIA, 8, Kiev, 1959, p. 37—45; idem, *Poselenie uličei na r. Teasmine*, MIA, 108, p. 145—208.

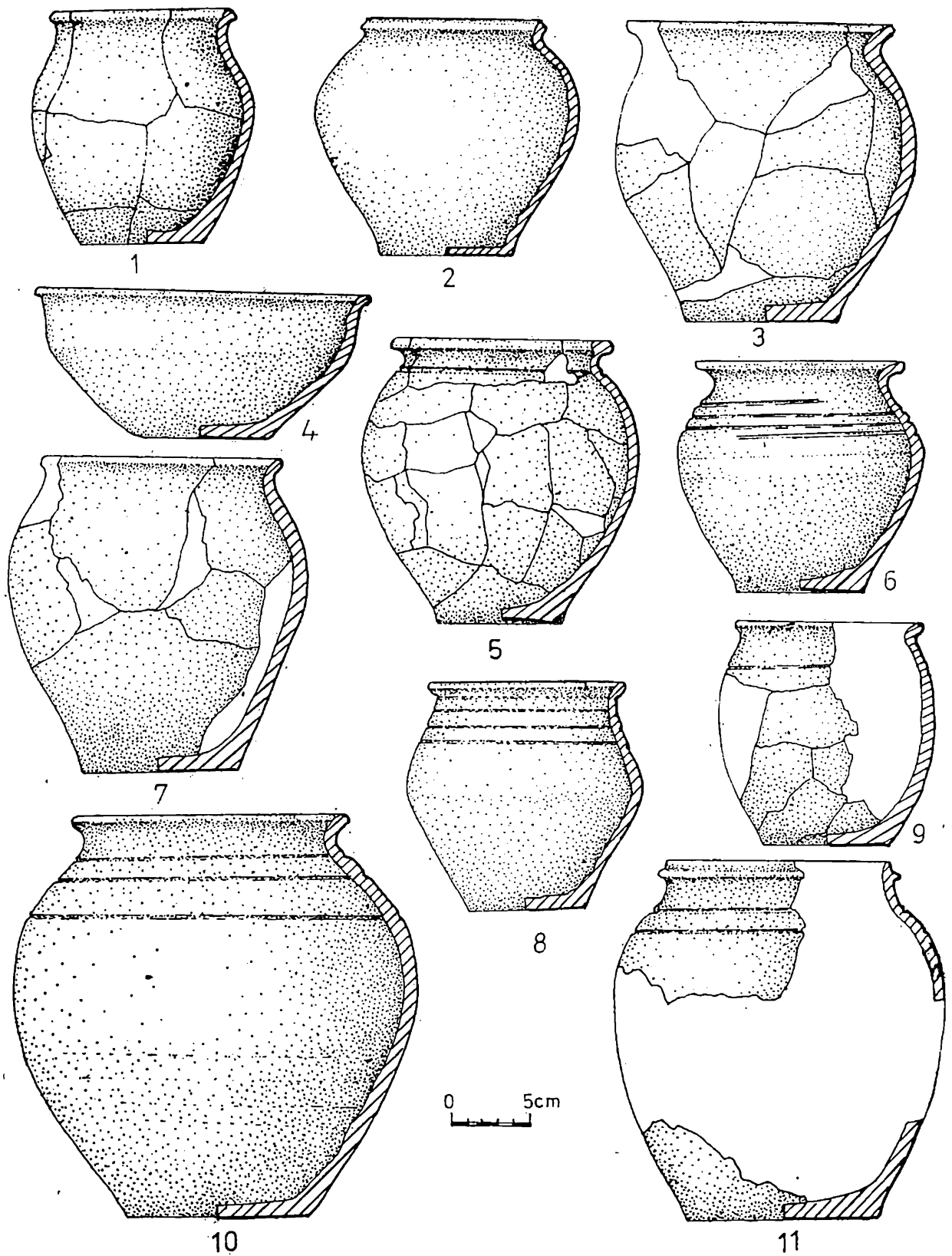

Fig. 5. — Ceramică din secolele V—VII e.n. lucrată cu roata. 1, Ștefan cel Mare; 2, Horga; 3, Dodești; 4, 10, Costișa; 5, Nichiteni; 6, Clmicieni; 7, 9, 11, Botoșana; 8, Bogdănești.

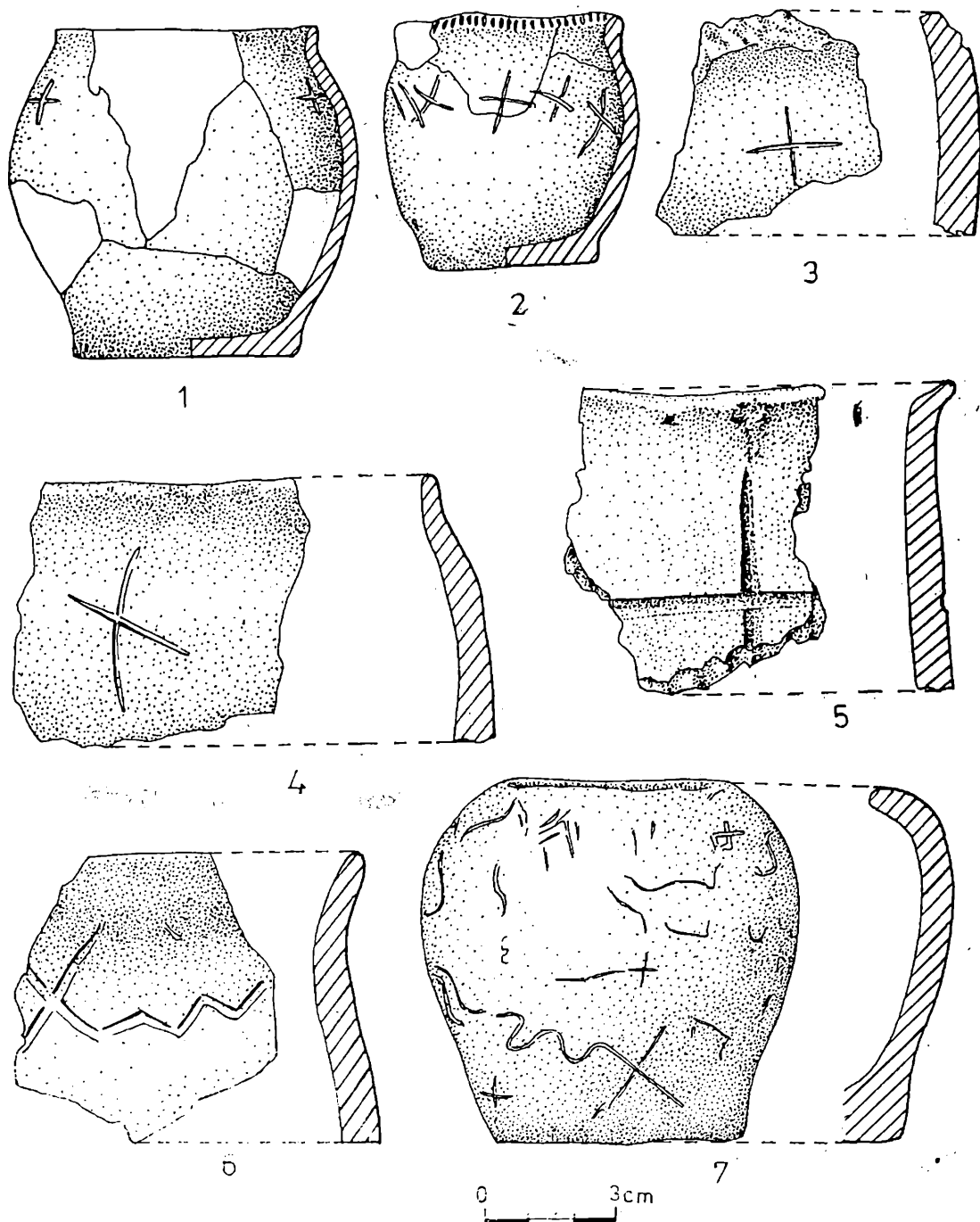

Fig. 6. — Ceramică din secolele VI—VII e.n. lucrată cu mlua și decorată cu semne creștine. 1, Horgă; 2, 7, Bolotoșana; 3—4, Suceava; 5—6, Bacău.

După cum s-a mai menționat, pînă în prezent pe teritoriul Moldovei, ca de altfel și în restul României, nu s-au descoperit încă obiective slave timpurii necontaminate de elemente autohtone²⁴. Această situație pledează pentru o datare a lor de-abia în a doua jumătate a secolului al VI-lea, adică din vremea cînd contactele dintre autohtoni și slavi au putut într-adevăr să se producă cu rezultate concrete.

În afară de așezări, rezultate deosebit de importante au oferit și cercetările arheologice întreprinse în necropolele datînd din această vreme. Ca urmare a acestor cercetări s-a constatat că autoht-

²⁴ D. Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 40.

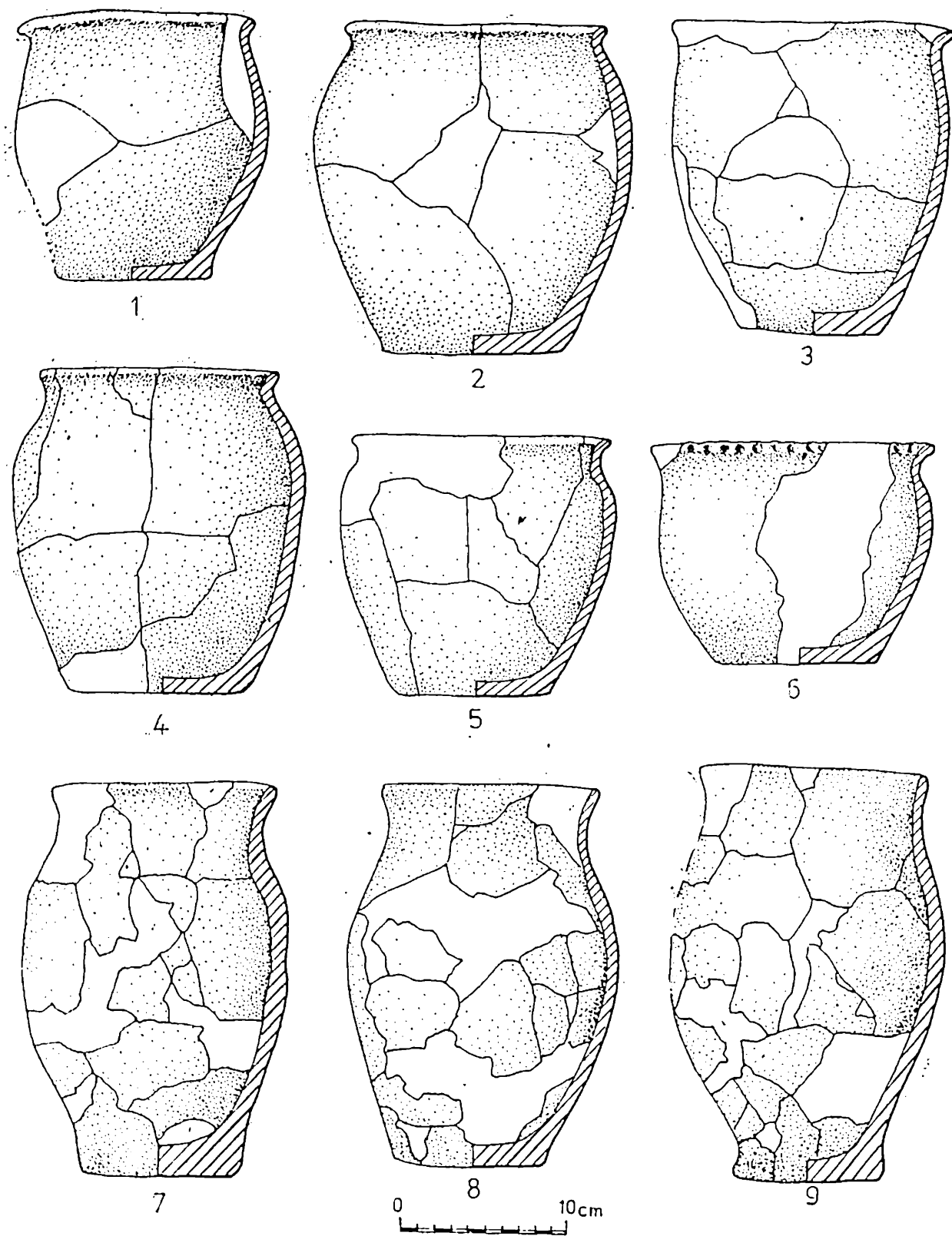

Fig. 7. — Ceramică din secolele VI—VII e.n. lucrată cu mîna. 1—6. Potoșana; 7—9, Bacău.

tonii, în mare parte creștinați în perioada secolelor VI—VII, foloseau ca rit de înmormintare inhumatiția, dar existau desigur destui care mai foloseau incineratiția, cu ritualuri diferențiate net de acelea ale slavilor răsăriteni. În această din urmă categorie pot fi incluse mormintele de la Cindești-Vrancea³⁵, Nănești-Bacău³⁶ și Hansca, în R. S. S. Moldovenească³⁷. Se constată totuși că în spațiul de la est de Carpați necropolele slave lipsesc, ca de altfel și în restul teritoriului României, unde sint atestate doar morminte izolate sau grupate, ca în cazul cimitirelor de la Sărata-Monteoru³⁸ și Balta Verde³⁹.

Analizindu-se atent rezultatele cercetărilor arheologice întreprinse pînă acum, se poate admite că relațiile dintre autohtoni și slavi în prima jumătate a secolului al VI-lea nu au fost prea întese și evident nici pașnice. Contacte concrete și pe multiple planuri între aceste populații au fost posibile de-abia după un anumit timp și în orice caz după așezarea definitivă a unor grupuri de slavi în teritoriile de la nordul Dunării de Jos. Desigur, la început relațiile dintre cele două populații au fost limitate doar la anumite activități privind procurarea de către slavi a unor bunuri produse de localnici, din categoria cărora trebuie reținute, în primul rînd, ca fiind mai importante alimentele și anumite tipuri de unelte și arme din fier.

De asemenea, în precizarea naturii relațiilor dintre autohtoni și slavi o mare importanță o prezintă cunoașterea structurii social-economice a comunităților sătești aparținînd celor două populații.

În legătură cu problema menționată mai sus este în parte cunoscut faptul că, obștea sătească locală, influențată permanent în evoluția ei de civilizația romană și romano-bizantină, se afla în perioada secolelor V—VII într-un stadiu relativ superior de dezvoltare, în comparație cu formele de organizare a comunităților populațiilor migratoare, în general. În acest sens, s-a arătat de exemplu, că obștea sătească autohtonă era organizată pe principii teritoriale, avea pe lingă proprietatea comună și proprietate privată, iar fiecare nou membru pătruns în ea trebuia să fie sau să devină autohton, trăsături esențiale care nu existau în cadrul comunităților sătești slave care, în această vreme erau alcătuite încă pe baza străvechilor relații gentilice⁴⁰.

Cu toate diferențierile existente între cele două comunități sătești, cu vremea, în urma intensificării contactelor dintre ele, se înțelege că și în cadrul structurilor interne au avut loc o serie de influențe reciproce, care au dus în cele din urmă la unele schimbări de ordin economic și social, influențînd în primul rînd evoluția comunităților slave din perioada de timp următoare, sfîrșind prin înglobarea acestora în obștea teritorială românească din ultimul sfert al mileniului I al e.n.

În legătură cu aceste transformări este de subliniat că, pentru istoria veche a României, perioada ultimelor secole ale primului mileniu al e.n. reprezintă o etapă importantă din evoluția societății locale de la nordul Dunării de Jos, deoarece în răstimpul ei s-a încheiat și procesul de formare a poporului și a limbii române (secolele VIII—IX).

Izvoarele scrise, dar mai ales cercetările arheologice întreprinse în ultimul sfert de veac, relevă faptul că în perioada secolelor VIII—X, în cadrul evoluției societății locale din teritoriile de la nordul Dunării de Jos, o serie de evenimente de ordin social-economic și politic, au determinat numeroase și adesea profunde transformări, cu consecințe importante pentru definitivarea structurii interne a comunităților umane, ca și pentru cristalizarea ulterioară a civilizației caracteristice spațiului carpatodunăreano-pontic.

Este semnificativ de subliniat constatarea rezultată din cercetările întreprinse în Moldova că, trăsăturile de evident caracter romanice care definesc civilizația din această parte a țării, în cursul secolelor VIII—X e.n., documentează aici, fără îndoială, o numeroasă populație românească deja constituită etnic și lingvistic. Existența ei pe teritoriul Moldovei este consecința firească a unui proces istoric complex, în care continuitatea elementului etnic daco-roman, trăsăturile esențiale romanice ale civilizației sale, formele de organizare social-economică și multiplele sale legături cu lumea bizantină au fost cițiva din factorii principali ai desfășurării acestui proces istoric⁴¹.

Desigur, în cadrul evoluției societății de la est de Carpați, în perioada secolelor VIII—X, este necesar să se țină seama și de prezența temporară a unor populații migratoare dintre care o anumită importanță o mai prezintă resturile de slavi rămase să locuiască aici, precum și unele populații turanice pătrunse în aceste teritorii.

După cum se știe, către sfîrșitul veacului al VII-lea, ca urmare a tulburărilor petrecute în stepele dintre Volga, Don și Marea Caspică își fac apariția în regiunile extracarpatiche ale României grupurile migratoare ale protobulgarilor conduși de caganul Asparuh (Isperich). În urma luptelor victorioase purtate cu armatele bizantine la Dunăre, conduse de împăratul Constantin al IV-lea Pogonatul, în

³⁵ Săpături efectuate între anii 1977—1979 de către M. Forescu (inedite).

³⁶ Cercetări întreprinse de către I. Mitrea în 1969 (inedite).

³⁷ I. A. Rafalovici, *Poselenie VI—VII vv y c s. Hanska*, KSI A, 113, 1968, p. 75—103.

³⁸ I. Nestor, *La nécropole slave d'époque ancienne de Sărata-Monteoru, Dacia, N.S.*, I, 1957, p. 289—296; I. Nestor și Eug. Zaharia, *Săpăturile de la Sărata-Monteoru, Materiale*, IV, 1957, p. 187—193; idem, *Materiale*, V, 1959, p. 511—117; idem *Materiale*, VI, 1959, p. 509—513; idem, *Materiale*,

VII, 1961, p. 513—516.

³⁹ D. Berciu și Eug. Comșa, *Săpăturile arheologice de la Balta-Verde și Gogoșu (1949—1950)*, *Materiale*, II, 1956, p. 403—404.

⁴⁰ Eug. Zaharia, *Populația românească în Transilvania în secolele VII—VIII (cimitirul nr. 2 de la Bratei)*, București, 1977, p. 106—121.

⁴¹ D. Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic în veacurile V—XI e.n.*, Iași, 1978, p. 67—143.

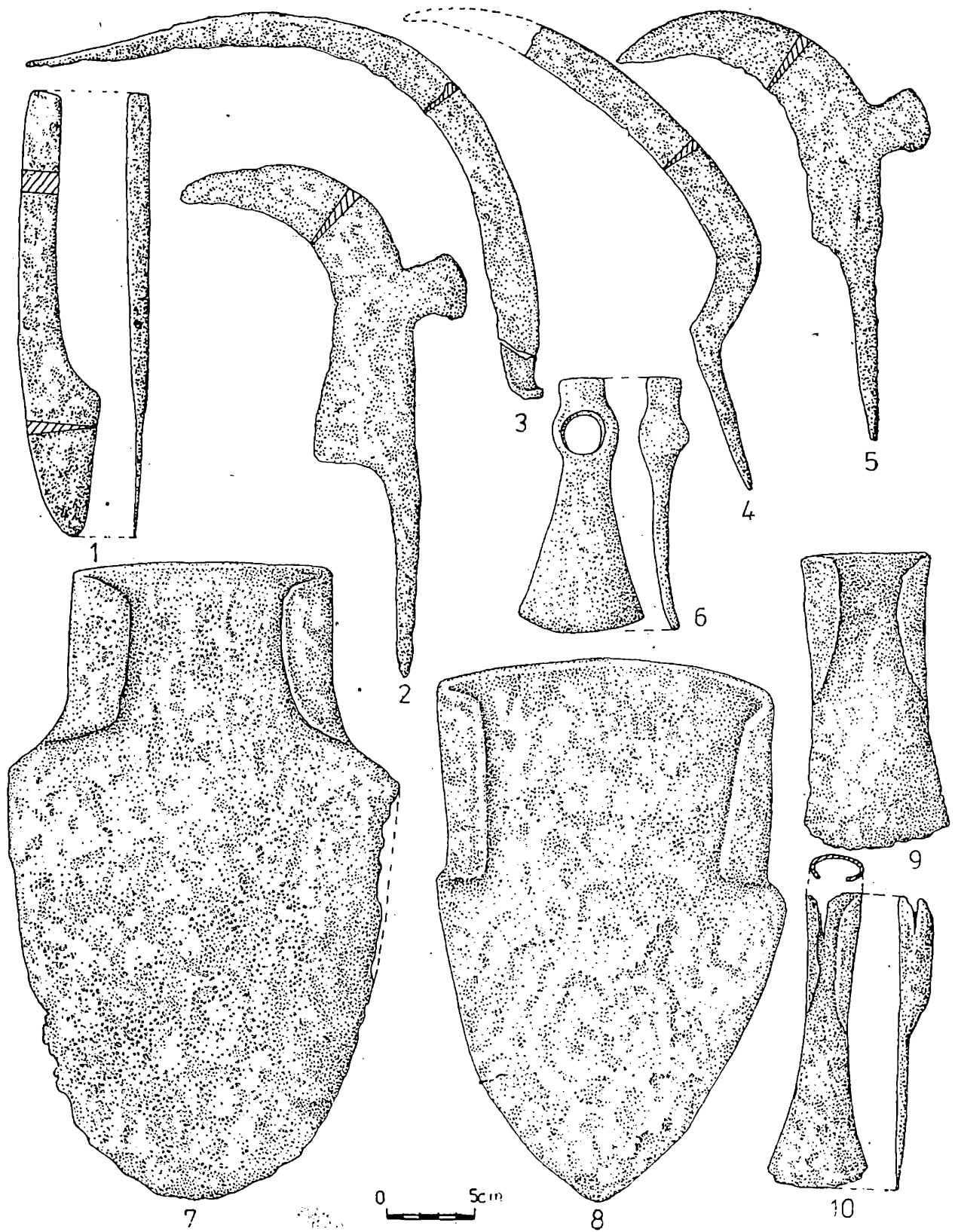

Fig. 8. — Unelte din fier din secolele VIII—X e.n. 1, 6, Dragosloveni; 2, Dumesti-Vechi; 3, Dodești; 4, 5, Coșna-Floreni; 7, Grumezoaia; 8, Mănăstirea-Lișcov; 9, Birlălești; 10, Mălușteni.

anul 681, protobulgarii se vor deplasa în sudul Dunării ocupind părțile de nord-est ale Bulgariei de astăzi. Pătrunderea acestui nou grup de populații migratoare va afecta direct doar regiunile din sudul Moldovei, din apropierea Dunării, și jumătatea estică a Cimpiei dunărene, ocolind Dobrogea, după cum o indică, probabil, eșalonarea unor tezaure de monede bizantine îngropate ca urmare a acestor evenimente ⁴².

Concomitent, din Asia, ca urmare a aceluiași tulburări petrecute în stepele dintre Marea Caspică și Volga, se deplasează către Cimpia Pannoniei, prin Carpații nordici, un nou grup de avari, care alăturându-se celor aflați mai înainte acolo (din primul caganat) întăresc și reactivează formațiunea statală avară, constituind cel de al doilea caganat avaric.

În Moldova dominația avară va fi, ca și mai înainte, doar nominală și nu se va face simțită decât prin faptul că facilitează, în cadrul unui plan general de organizare, infiltrarea eitorva elemente culturale slave răsăritene, de tip *Romen-Borsevo* ⁴³, antrenate aici de mișcările diferitelor detașamente de avari. Evident, aceste elemente culturale slave nu dovedesc pătrunderea aici a unui al doilea val de populații slave în cursul secolelor VII—VIII, așa cum s-a presupus ⁴⁴, căci nici cercetările arheologice și nici izvoarele scrise ale vremii nu o atestă.

În noile împrejurări politice create la Dunărea de Jos, în Moldova, chiar cu începere de la sfârșitul secolului al VII-lea și continuând în secolele VIII și IX, se poate vorbi desigur de o simbioză româno-slavă, înțelegându-se prin aceasta și aici, la fel ca în restul teritoriului carpato-dunărean, desfășurarea unui proces nou, de asimilare a elementelor etnice și lingvistice slave rămase să viețuiască în aceste zone, după anul 602. Această perioadă corespunde din punct de vedere cultural ultimelor faze târzii ale civilizației românești de tip *Lozna-Suceava-Drumul Național* ⁴⁵, cu directe corespondențe în aspectele parțial contemporane și similare de tip *Ipoțești-Cîndești*, târzii, din Muntenia și Oltenia sau cu acele de tip *Bezid-Sălașuri-Comana*, din Transilvania.

Analiza vestigiilor arheologice întreprinse îndeosebi în ultimul sfert de veac relevă faptul că, marea majoritate a așezărilor sint neîntărite și situate de obicei pe pantele line sau terasele din apropierea râurilor și lacurilor, în locuri propice practicării agriculturii și creșterii vitelor sau în apropierea unor resurse minerale, îndeosebi lângă masivele de sare sau în locuri din care se puteau extrage minereuri. Chiar dacă în unele părți se observă o anumită densitate, așezările sint răspândite peste tot, atât în regiunile de cîmpie (ale râurilor Jijia, Bahlui sau Elan-Horincea, de exemplu) și deal, cât și în acelea de munte sau podiș, dovedind că românii au locuit din totdeauna toate zonele geografice ale Moldovei ⁴⁶. În general, așezările constituie sub formă de cătune sau sate, nu sint prea întinse, fiind de regulă formate din câteva zeci de locuințe, ca de exemplu acelea de la Dodești-Vaslui ⁴⁷, Băiceni ⁴⁸, Hlincea ⁴⁹ și Spinoasa-Iași ⁵⁰, Suceava-Drumul Național ⁵¹, Lozna-Botoșani ⁵², Bogdănești-Vaslui ⁵³, Izvoare-Bahna ⁵⁴ etc. În cadrul așezărilor, locuințele, ca și în perioada secolelor V—VII, sint situate în șiruri paralele, iar de-a lungul acestora grupate pe criterii familiale. Către sfârșitul veacului al VIII-lea, dar mai cu seamă în cursul secolului următor, în anumite regiuni ale Moldovei încep să se ridice așezări întărite cu valuri de pământ și șanțuri de apărare, ca acelea de la Fundu-Herții ⁵⁵, Dersca ⁵⁶, Tudora ⁵⁷, Orofteana ⁵⁸ și Pocreaca ⁵⁹, precum și la Calfa ⁶⁰, Behimăuți ⁶¹ și Lukașovka ⁶² în R. S. S. Moldovenească, fenomen pus în legătură, în primul rînd, cu transformările care

⁴² I. Dimian, *Cîteva descoperiri monetare bizantine pe teritoriul R.P.R.*, SCN, I, 1957, p. 196—197.

⁴³ I. I. Leapușchin, *Mesto romensko-borsevskikh pamjatnikov sredi slavjanskikh drevnostej. Vestnik Leningradskogo Universiteta*, 20, 1956, 4, p. 45—60; idem, *Gordodisše Novotroiskoc*, Moscova, 1958.

⁴⁴ M. Comșa, *Slavii de răsărit pe teritoriul R.P.R. în secolul VI—IX în lumina cercetărilor arheologice*, SCIV, X, 1959, 1, p. 67—69.

⁴⁵ D. Gh. Teodor, *Unele considerații privind încheierea procesului de formare a poporului român*, ArhMold, IX, 1980, p. 79.

⁴⁶ D. Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic în veacurile V—XI*, p. 68—72.

⁴⁷ D. Gh. Teodor *op. cit.*, Iași, 1984, p. 49—73.

⁴⁸ I. Ioniță și V. Spinei, *Așezarea prefeudală târzie de la Băiceni-Siliște*, ArhMold, VII, 1972, p. 307—323; V. Spinei, *Săpăturile arheologice de la Băiceni-Dimbul lui Pletoșu în anii 1967—1968*, CercetIst., IX—X, Iași, 1978—1979, p. 261—271.

⁴⁹ M. Petrescu-Dimbovița, *Șantierul Hlincea-Iași*, SCIV, 1953, 1—2, p. 312—313; idem, SCIV, V, 1954, 1—2, p. 233—239; idem, SCIV, VI, 1955, 3—4, p. 687—693.

⁵⁰ A. Nițu și D. Gh. Teodor, *Raport asupra sondajului din așezarea prefeudală de la Spinoasa*, Materiale, V, 1959, p. 485—491; A. Nițu, Em. Zaharia și D. Gh. Teodor, *Sondajul de la Spinoasa-Erbiceni*, Materiale, VI, 1959, p. 531—537; D. Gh. Teodor și Em. Zaharia, *Sondajele de la Spinoasa și Erbiceni*, Materiale, VIII, 1962, p. 35—38.

⁵¹ Al. Alexandrescu și Șt. Olteanu, *Șantierul arheologic Suceava-Sectorul Oras*, Materiale, IV, 1957, p. 253; Șt. Olteanu, *Șantierul arheologic Suceava-Sectorul Oras*, Materiale, V, 1959, p. 607; T. Martinovici, și Șt. Olteanu, *Șantierul arheologic Suceava*, Materiale, VI, 1959, p. 687—692.

⁵² D. Gh. Teodor și I. Mitrea, *Cercetări arheologice în așezarea de la Lozna-Dorohoi*, ArhMold, IV, 1966, p. 279—290.

⁵³ N. Ciucă, V. Palade și Gh. Coman, *Bordeie de tip protodrida de la Bogdănești-Fălciu*, Mem.Antiq., III, 1971, p. 469—476.

⁵⁴ I. Mitrea, *op. cit.*, Carpica, XII, 1980, p. 132.

⁵⁵ M. Petrescu-Dimbovița, D. Gh. Teodor și V. Spinei, *Principalele rezultate ale săpăturilor arheologice din hododștea de la Fundu-Herții (jud. Botoșani)*, Din trecutul județului Botoșani, I, Botoșani, 1974, p. 79—98.

⁵⁶ D. Gh. Teodor, *Les établissements fortifiés des régions Est-Carpatiques de la Roumanie aux VIIIe—XIe siècles de notre ère*, SlovArch, XXVI, 1, 1978, p. 69—77.

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ Al. Odobescu, *Opere complete*, III, București, 1908, p. 126—127, 161; P. Verona, *Memoriu relații la descoperirile arheologice și istorice făcute în regiunea Herței din județul Dorohoi*, RJR, 5/6, 1935—1936, p. 635.

⁵⁹ D. Gh. Teodor, *op. cit.*, SlovArch, 1, 1978, p. 70

⁶⁰ G. F. Cebotarenko, *Kalfa-Gorodisše VIII—X vv na Dnestre*, Chișinău, 1973.

⁶¹ G. B. Fedorov și F. G. Cebotarenko, *Pamjatniki drevnih slavjan (VI—XIII vv)*, Chișinău, 1974, p. 91—94.

⁶² *Ibidem*, p. 94—98.

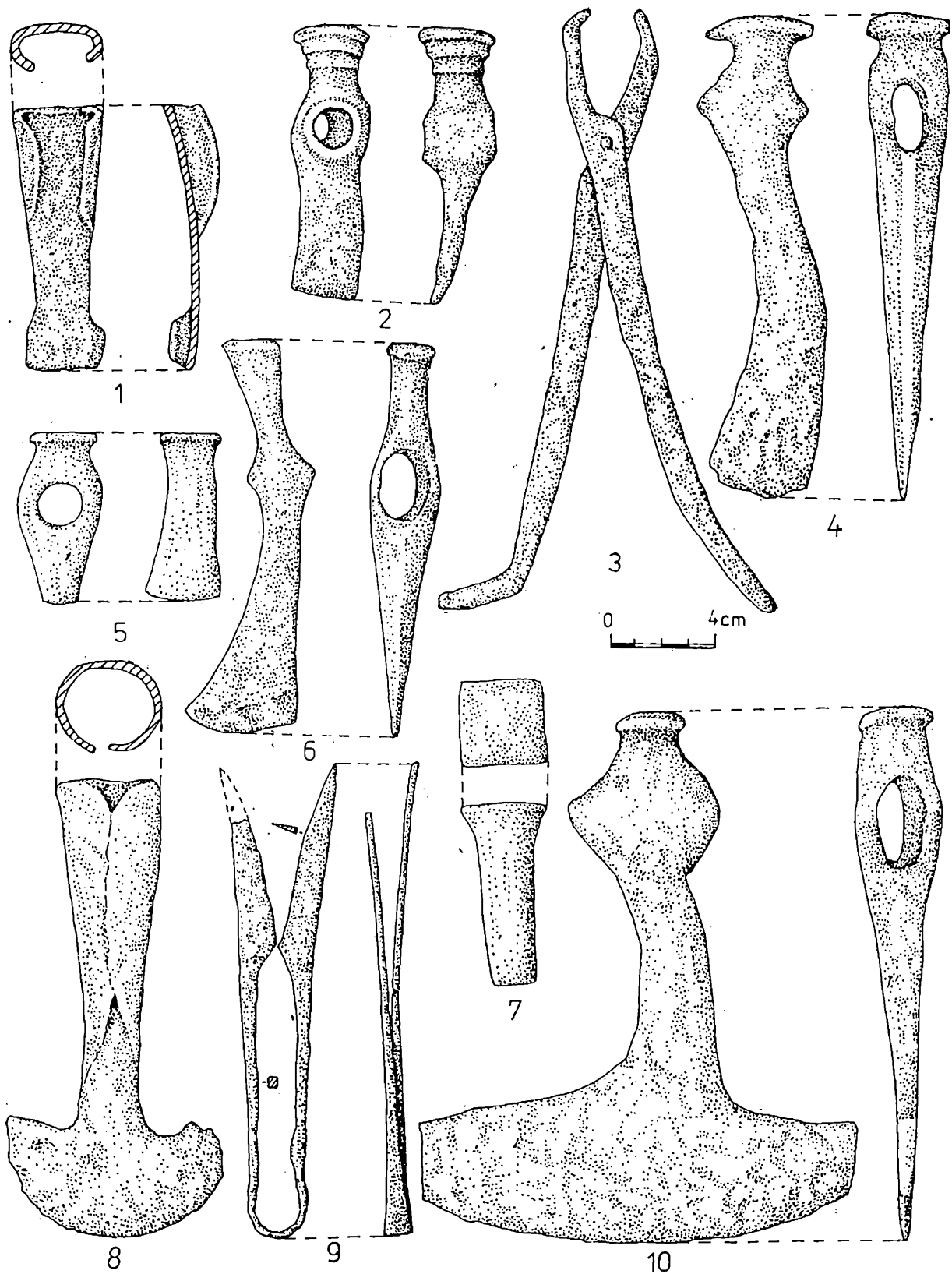

Fig. 9. — Unelte din fier din secolele VIII—X e.n. 1, Fundu-Herții; 2, Mateeni; 3, Suletea; 4, Hangu; 5, 7, Dragosloveni; 6, Fedești; 8, Floreni; 9, Dodești; 10, Tăvădărești.

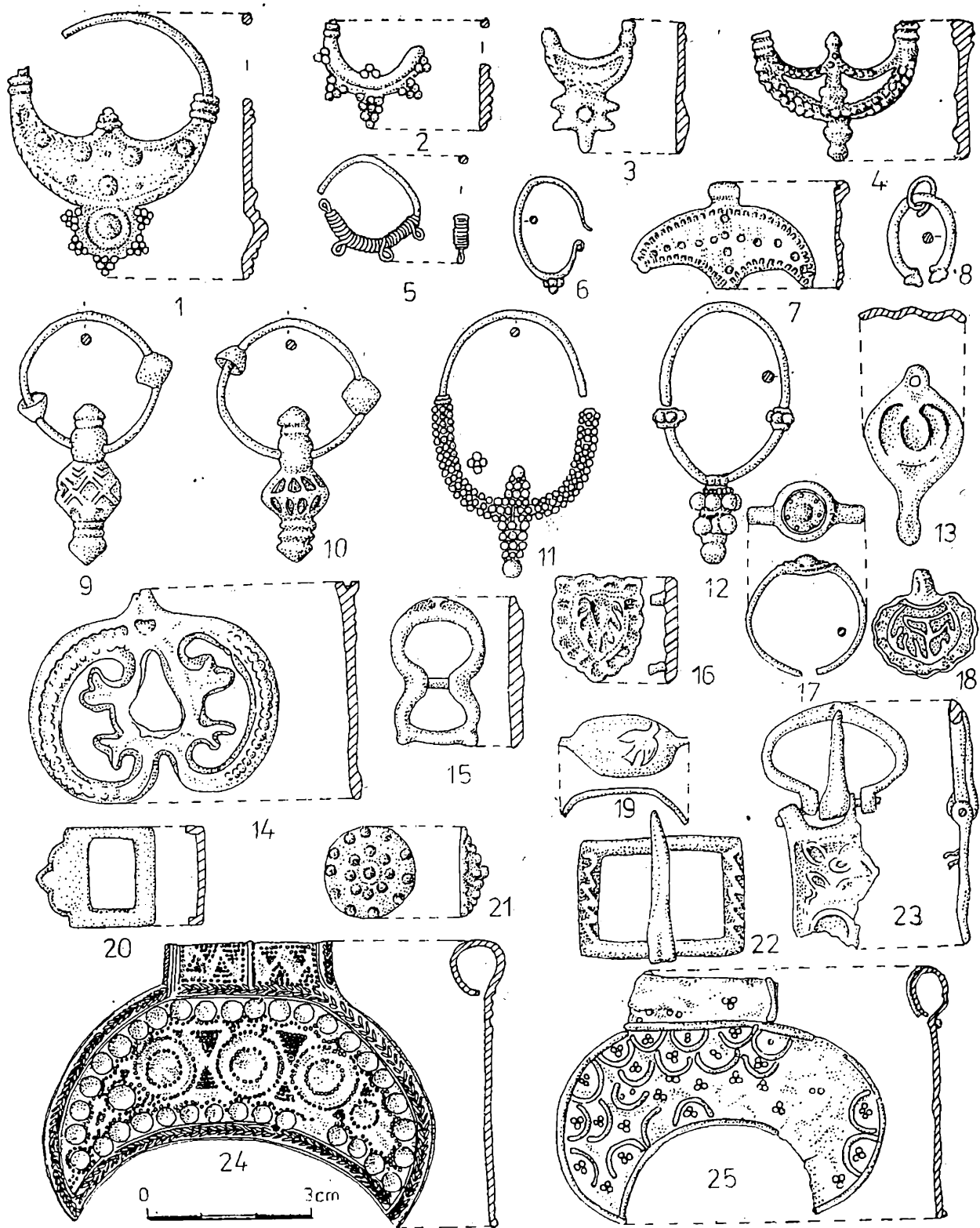

Fig. 10. — Obiecte de podoabă din secolele VIII—X e.n. 1, Izvoare-Bahna; 2, 8, Vădeni; 3, Horodiștea; 4, 11, 12, 14, 16, 18, 23—25, Răducăneni; 5, Udești; 6, Stoicani; 7, 15, Băiceni; 9, 10, 17, Arsura; 13, Dănești; 19, Bîrlălești; 20, Suceava; 21, Dodești; 22, Hîlncea.

au avut loc în sinul obștilor sătești, precum și cu o serie de evenimente politice, dintre care deplasările unguirilor și pecenegilor în regiunile pruto-nistriene par a fi cele mai importante pentru această vreme, fapt pus în evidență și de existența unor importante tezaure monetare sau de obiecte de podoabă cu piese din aur și argint îngropate, probabil, cu acest prilej, ca acelea aflate la Dolhești ⁶³ și Răducăneni-Iași ⁶⁴, sau Cleja-Bacău ⁶⁵. Astfel de cetăți, ridicate în primul rînd ca o consecință a unui anumit stadiu de stratificare social-economică în sinul obștilor sătești, arată că fenomenul de feudalizare a societății românești de la est de Carpați se desfășura cu aceeași intensitate ca și în restul spațiului carpato-dunărean. În general, aceste fortificații de pămînt și lemn reprezentau sediile unor șefi locali și constituiau probabil centrul unor mici asociații de obștii, pe cale de a se transforma în formațiuni cneziale mai puternice.

În perioada secolelor VIII—X e.n. locuințele sînt de forme și dimensiuni diferite, parțial îngropate în pămînt sub formă de bordeie sau construite la suprafața solului, unele fiind destul de spațioase și avînd chiar două încăperi. În interior sînt prevăzute cu sobe clădite din piatră sau din lut, avînd uneori și cuptoare de lut de tip vechi roman, folosite pentru coptul piinii. În unele locuințe s-au descoperit unelte din fier folosite în agricultură, cum sînt brăzdarele și oticurile de plug, seceri, coase, săpăligi, cosoare sau altele, necesare prelucrării diferitelor obiecte casnice (clești, ciocane, nicovale, foarfeci etc.). De asemenea, în această vreme se cunosc și adevărate depozite de unelte agricole și meșteșugărești, cum sînt acelea de la Cimpineanca ⁶⁶, Răstoaca ⁶⁷ și Iugani-Vrancea ⁶⁸, Gîrbovăț-Tecuci ⁶⁹ etc., unele dintre ele reprezentînd probabil proprietatea comună a unor familii sau a unor obștii sătești agricole, fiind ascunse după toate probabilitățile ca urmare a pătrunderii unor noi valuri de migratori (pecenegi indeosebi), fapt pus în evidență și de existența unor importante tezaure monetare sau de obiecte de podoabă îngropate cu acest prilej.

Ceramica din aceste locuințe este lucrată la roată și mai rar cu mîna și prezintă forme și ornamente variate de veche origine daco-romană. Oalele, castroanele, ulcioarele sau cămile sînt lucrate la roată din pastă de lut de culoare roșie, brună sau cenușie și sînt ornamentate cu linii orizontale, vălurite sau oblice incizate, combinate în numeroase variante decorative. Vasele lucrate cu mîna, din ce în ce mai rare în așezările acestei vremi, sînt în marea lor majoritate neornamentate (în afară de alveolele sau creștăturile de pe buză) și sînt mai neglijent fasonate.

În unele locuri de la est de Carpați, ca acelea de la Dodești ⁷⁰ și Fedești-Vaslui ⁷¹, Costești-Iași ⁷², Epureni-Vaslui ⁷³ sau Lozna-Botoșani ⁷⁴ s-au descoperit adevărate ateliere pentru prelucrarea unor unelte sau obiecte de podoabă, precum și pentru reducerea minereului de fier. De asemenea, o astfel de activitate este peste tot atestată în Moldova prin cuptoarele de redus minereul de fier și prin „lupele” de fier, creuzete pentru turnat metale, unelte specializate etc.

Aceeași imagine a numeroaselor transformări care au avut loc la est de Carpați în perioada secolelor VIII—IX e.n. o oferă și necropolele din această vreme. Sporirea numărului de morminte de înlumație, de caracter creștin, aparținînd în marea lor majoritate populației vechi românești, ca acelea aflate la Stoicani-Galați ⁷⁵ sau Dumestii Vechi-Vaslui ⁷⁶, reprezintă de fapt generalizarea unor practici rituale mai vechi menținute apoi constant și în veacurile X—XI, după cum o arată necropolele creștine din această vreme de la Arsura-Huși ⁷⁷ și Șendreni-Galați ⁷⁸.

Analiza descoperirilor arheologice cunoscute pînă acum dovedește indubitabil că, în cursul secolelor VIII—IX, în întreaga arie de etnogeneză românească se constată un evident proces de uniformizare a culturii materiale și spirituale, civilizație care capătă tot mai mult un caracter propriu românesc, specific numai pentru teritoriile de la Dunărea de Jos. Unificarea culturală realizată pe baza tradițiilor daco-romane și cristalizarea unor trăsături fundamentale proprii unei civilizații vechi românești, constituită cu începere din veacul al VIII-lea și dezvoltată în secolele următoare, reflectă pe plan cultural și etnico-lingvistic încheierea unui proces istoric îndelungat și complex, desfășurat pe parcursul mai multor secole. Se poate afirma deci, pe temeiul unor indubitabile dovezi arheologice și lingvistice că în cursul secolului al VIII-lea și în răstimpul celui următor se desăvîrșește în întreg spațiul vechii Dacii etnogeneza românească. Fără îndoială, în desfășurarea acestui proces istoric și în

⁶³ C. Moisil, *Monede și tezaure din România*, BSNR, 10, 1913, p. 63; idem, BSNR, 15, 1920, p. 78—79, nr. 20.

⁶⁴ D. Gh. Teodor, *Tezaurul de la Răducăneni-Iași*, SCIVA, 31, 1980, 3, p. 81—98.

⁶⁵ I. Dimian, *op. cit.*, p. 198—199.

⁶⁶ M. Comșa și Gh. Constantinescu, *Depozitul de unelte și arme din epoca feudală timpurie descoperit la Dragoslaveni (jud. Vrancea)*, SCIV, 20, 1969, 3, p. 425—435.

⁶⁷ A. Paragină, *Un nou depozit de arme și unelte din feudalismul timpuriu descoperit pe teritoriul județului Vrancea, Studii și Comunicări-Focșani*, I, 1978, p. 41—43.

⁶⁸ Informații A. Paragină, care pregătește publicarea descoperirii.

⁶⁹ Descoperit de A. C. Florescu prin săpături întreprinse în 1967 (inedit).

⁷⁰ Vezi nota nr. 14.

⁷¹ Gh. Coman, *op. cit.*, p. 234.

⁷² D. Gh. Teodor, *Elemente și influențe bizantine în Moldova în secolele VI—XI e.n.*, SCIV, 21, 1970, 1, p. 102, 106.

⁷³ D. Gh. Teodor și Gh. Coman, *Descoperirile arheologice de la Epureni-Vaslui*, Acta Moldaviae Meridionalis, III, Vaslui (sub tipar).

⁷⁴ D. Gh. Teodor, *Descoperirile arheologice de la Lozna-Botoșani*, Materiale, Tulcea, XII, 1980, p. 456—457.

⁷⁵ M. Petrescu-Dimbovița și M. Dinu, *Noi cercetări arheologice la Stoicani (jud. Galați)*, SCIVA, 25, 1974, 1, p. 91—95.

⁷⁶ D. Gh. Teodor, *op. cit.*, SCIV, 21, 1970, 1, p. 114.

⁷⁷ D. Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic...*, p. 107-108.

⁷⁸ N. Velichi, *Necropola și altarul voliv de la Serdaru (Șendreni) (jud. Covurlui)*, BCMI, 1912, V, p. 120—122.

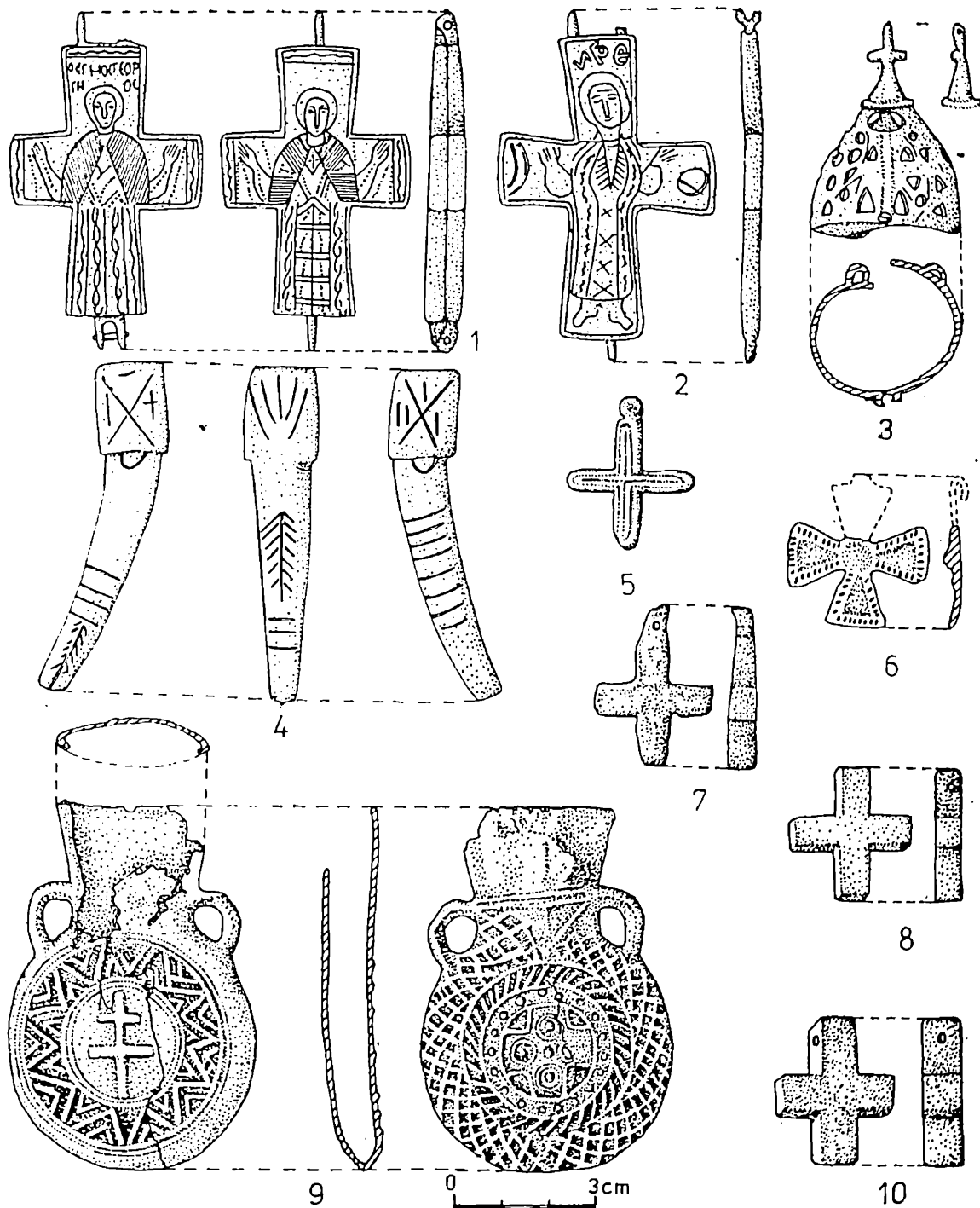

Fig. 11. — Obiecte de cult din secolele VII—X e.n. 1, Adjudul Vechi; 2, Dănești; 3, Coșna-Floreni; 4, 8, Dodești; 5, Echimăuți; 6, Davideni; 7, Hlincea; 9, Iași, 10, Murgeni.

evoluția evenimentelor care i-au urmat de-a lungul secolelor și pentru teritoriul Moldovei, așa cum s-a presupus⁷⁹, un rol deosebit l-a avut Imperiul Bizantin.

Cu toate că în perioada secolelor VIII—IX Imperiul Bizantin s-a aflat într-o accentuată criză economică, relațiile sale cu nordul Dunării de Jos, în general, deși stinjenite într-o anumită măsură de evenimentele politice petrecute aici, nu s-au întrerupt niciodată, fapt confirmat atât de existența unor numeroase importuri, cât și de o anumită circulație monetară bizantină. De asemenea, este cunoscut faptul că gurile Dunării și o porțiune din cursul inferior al fluviului s-au aflat permanent în stăpînirea bizantină, iar o parte din centrele orașenești de pe țărmul de vest al Mării Negre au continuat să fie bizantine și în această vreme, influențînd considerabil îndeosebi regiunile vecine extracarpătice. Ca și în etapele anterioare și apoi ulterioare secolelor VIII—IX, Bizanțul a avut un rol important prin influențele civilizației sale, mai ales în stabilirea unora din trăsăturile fundamentale care definesc conținutul civilizației vechi românești din Moldova, la fel ca și aceea identică din restul teritoriului carpato-dunărean.

Deoarece în cursul secolului al IX-lea și al X-lea nu se constată o dominație efectivă a statului bulgar la nordul Dunării, societatea locală se va dezvolta fără a fi stinjenită decît doar de evenimentele prilejuite de apariția ungarilor și apoi a pecenegilor în regiunile din imediata vecinătate de la est. Îndeosebi pecenegii vor fi activi înspre sfîrșitul secolului al X-lea, cînd și prezența lor în Moldova poate fi presupusă efectiv, după cum o atestă unele descoperiri de morminte izolate sau unele piese aflate în cîteva din așezările din această vreme⁸⁰. Evident, raritatea urmelor pecenegilor și repartiția lor geografică în Moldova în această vreme, arată că nu poate fi vorba de existența unui număr prea mare dintre acești migratori care, potrivit îndeletnicirilor lor și scopului militar propus, ocupau mai ales zonele de șes ale Buceagului, urmărind în primul rînd atacuri împotriva Bizanțului din vecinătate.

Pînă la sfîrșitul mileniului I al e.n. însă, condițiile politice mai ales din perioada secolelor VIII—IX, de relativă liniște favorizează generalizarea procesului de asimilare a resturilor de slavi de către români. Desigur, ritmul acestui proces a variat de la regiune la regiune, în funcție de o serie de factori social-economici, politici, etnici și chiar geografici, nefiind întotdeauna posibilă elucidarea lor numai pe baze arheologice. În stadiul actual al cercetărilor, cu toate lacunele de informații existente, sîntem totuși în măsură să putem preciza unele zone în care ritmul acestui proces de asimilare a fost deosebit de intens. Dintre acestea un loc aparte îl ocupă regiunile de dealuri, Podișul Central Moldovenesc și depresiunile extramontane din Vrancea, Neamț, Cimpulung, Tigheci sau ale văilor Elan-Horincea, Siretului, Moldovei, Bistriței și Trotușului, unde populația era deosebit de numeroasă în această vreme, ocupîndu-se cu agricultura, creșterea vitelor și meșteșugurile. Evident și unele zone de cîmpie cu densitate de populație românească mare, cum este aceea a Fălciului sau a văilor Jijiei, Crasnei, Gerului sau Zeletinului, au putut oferi condiții pentru desfășurarea rapidă a asimilării resturilor de populație slavă. Evoluția acestui proces, în general, își găsește corespondențe în transformările pe care le cunoaște în dezvoltarea ei civilizația veche românească, existența ei aici, la fel ca în tot teritoriul vechii Dacii, fiind nu numai o dovadă despre unitatea culturală a poporului român, ci și un argument esențial privind continuitatea milenară a elementului etnic și lingvistic daco-roman și apoi românesc pe aceste meleaguri.

Fără îndoială, pentru înțelegerea deplină a fenomenului de simbioză româno-slavă și a consecințelor care au decurs din ea, cunoașterea structurii interne a obștii sătești cît și a evoluției prezintă o mare importanță, indiferent dacă este vorba de obștea sătească românească, fie că ne referim la aceea slavă.

În ceea ce privește obștea românească, în sinul ei încep să apară transformări de ordin social-economic mai evidente de abia din secolul al VII-lea, ca urmare și a relațiilor noi care se infiripă între autohtoni și slavii rămași să viețuiască aici după anul 602. Încă din cursul secolului al VII-lea, prin deplasarea celei mai mari părți ale slavilor pătrunși aici la sudul Dunării, precum și datorită faptului că în regiunile de la est de Carpați, ca și în alte părți ale țării, nu va mai pătrunde timp de aproape trei sferturi de veac nici un popor migrator, obștea sătească veche românească se întărește din punct de vedere organizatoric și numeric, în schimb obștea gentilică slavă slăbește ca forță militară și, prin contactul cu organizarea superioară a românilor, cunoaște transformări profunde interne, care vor duce în cele din urmă la destrămarea ei, fiind cu timpul înglobată în aceea românească prin asimilarea membrilor ei. Astfel de fenomene au putut fi posibile și datorită stadiului superior de dezvoltare în care, în general, se afla societatea românească, precum și ca urmare a consolidării noilor relații apărute în cadrul unui larg proces de feudalizare, ca o consecință a diferențierilor economice și sociale tot mai evidente în sinul obștilor sătești românești. Aceste diferențieri sînt de altfel destul de bine surprinse de cercetările arheologice întreprinse.

Astfel, în această vreme apar o serie de complexe meșteșugărești oarecum diferențiate în cadrul așezărilor cum ar fi, de exemplu, cele de la Dodești, Fedești și Murgeni-Vaslui sau Lozna-Boto-

⁷⁹ D. Gh. Teodor, *Romanitatea carpato-dunăreană și Bizanțul în veacurile V—XI e.n.*, Iași, 1981, p. 57—76.

⁸⁰ V. Spinei, *Découvertes de l'étape tardive des migrations à Todireni (Dép. de Botoșani), Dacia, N.S., XVII, 1973, p. 277—292; idem, Antichitățile nomazilor turanici din*

Moldova în primul sfert al mileniului al II-lea, SCIVA, 25, 1974, 3, p. 389—414; idem, Les relations de la Moldavie avec le Byzance et la Russie au premier quart du IIe millénaire à la lumière des sources archéologiques, Dacia, N.S., XLX, 1975, p. 227—235.

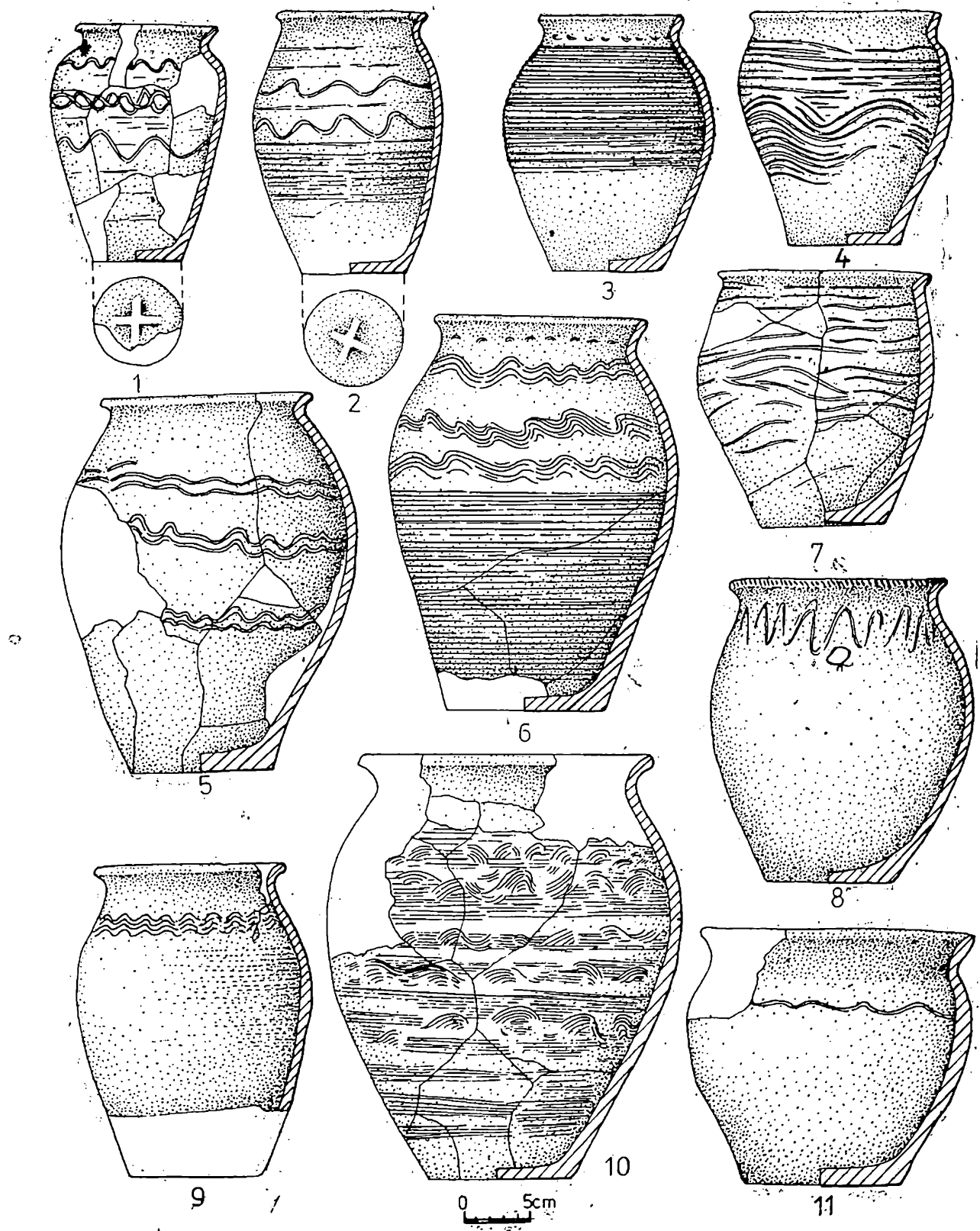

Fig. 12. — Ceramică din secolele VIII—X e.n. lucrată cu roata. 1—3, Fălciu; 4, Spinoasa; 5, 7, Dodești; 6, Oituz; 8, 9, Izvoare-Bahna; 10, Galați-Valca lui Tuluc; 11, Râpiceni.

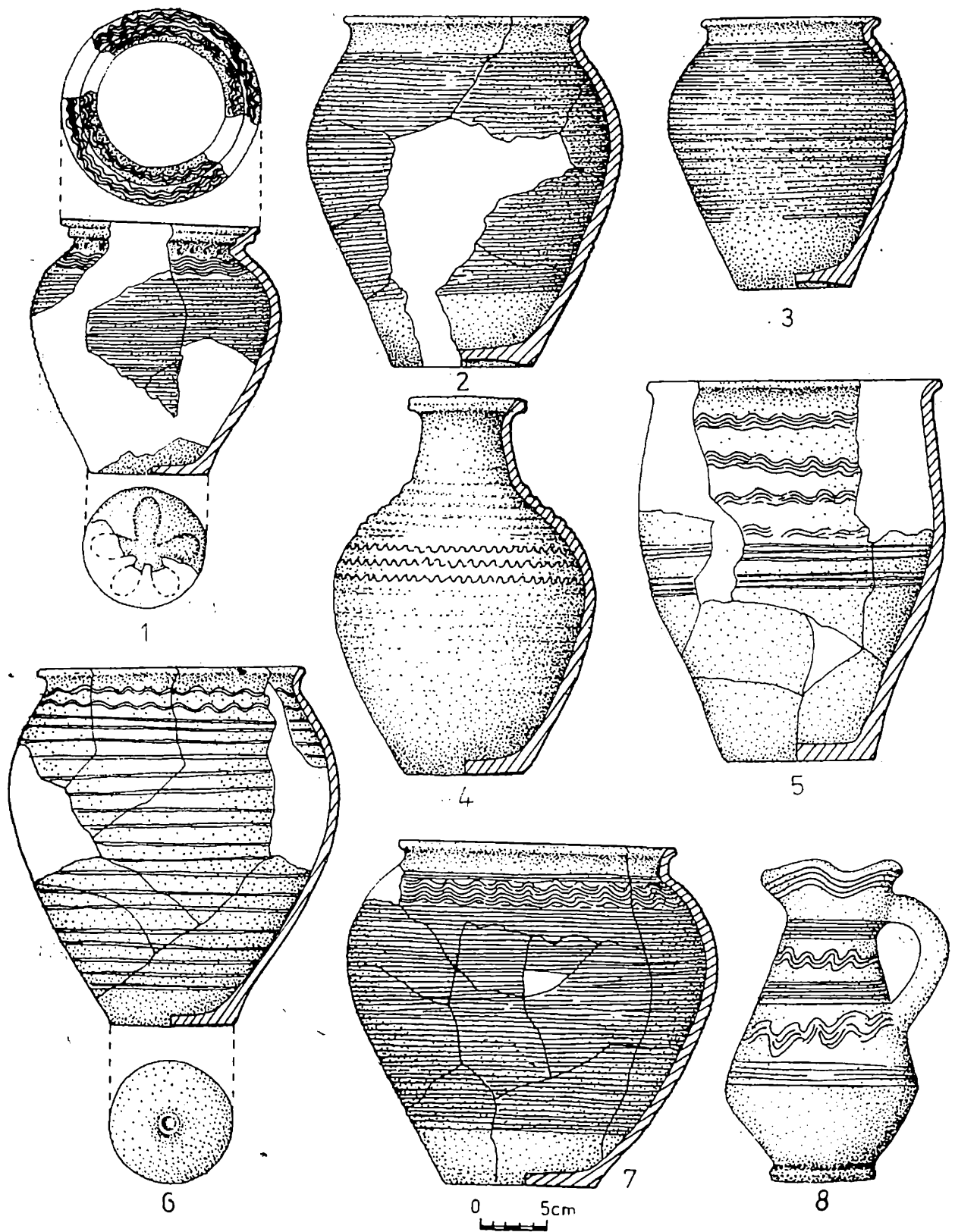

Fig. 13. — Ceramică din secolul X o.e.n. lucrată cu roata. 1, Bogdănești; 2, Dodești; 3, 7, Băiceni; 4, Izvoare-Banna; 5, Lichitișeni; 6, Epureni; 8, Dumești.

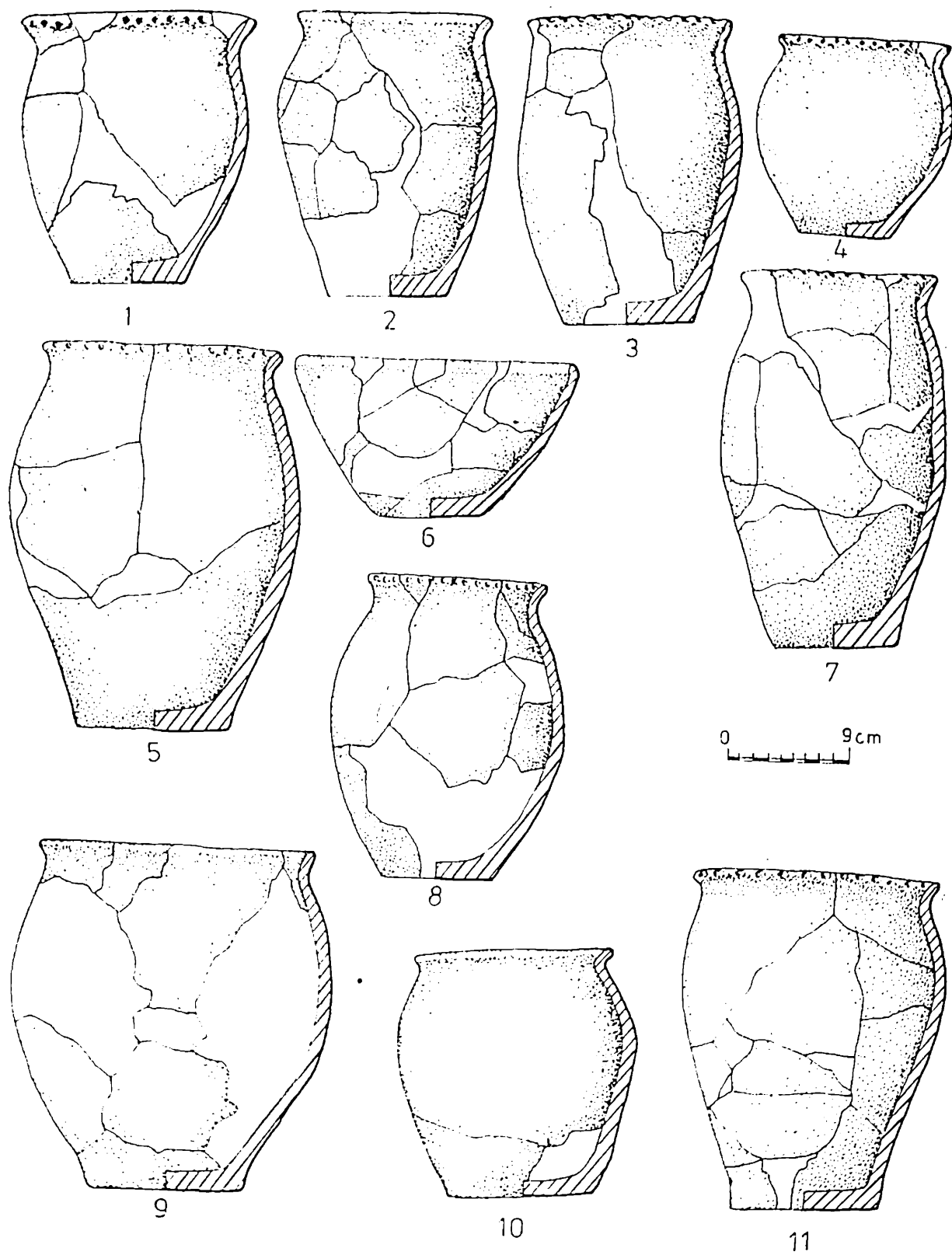

Fig. 14. - Ceramică din secolele VIII-X e.n. lucrată cu mîna. 1-5, 7-8, 10, Fundu-Herții; 6, Băiceni; 9, Spinoasa; 11, Fălcu.

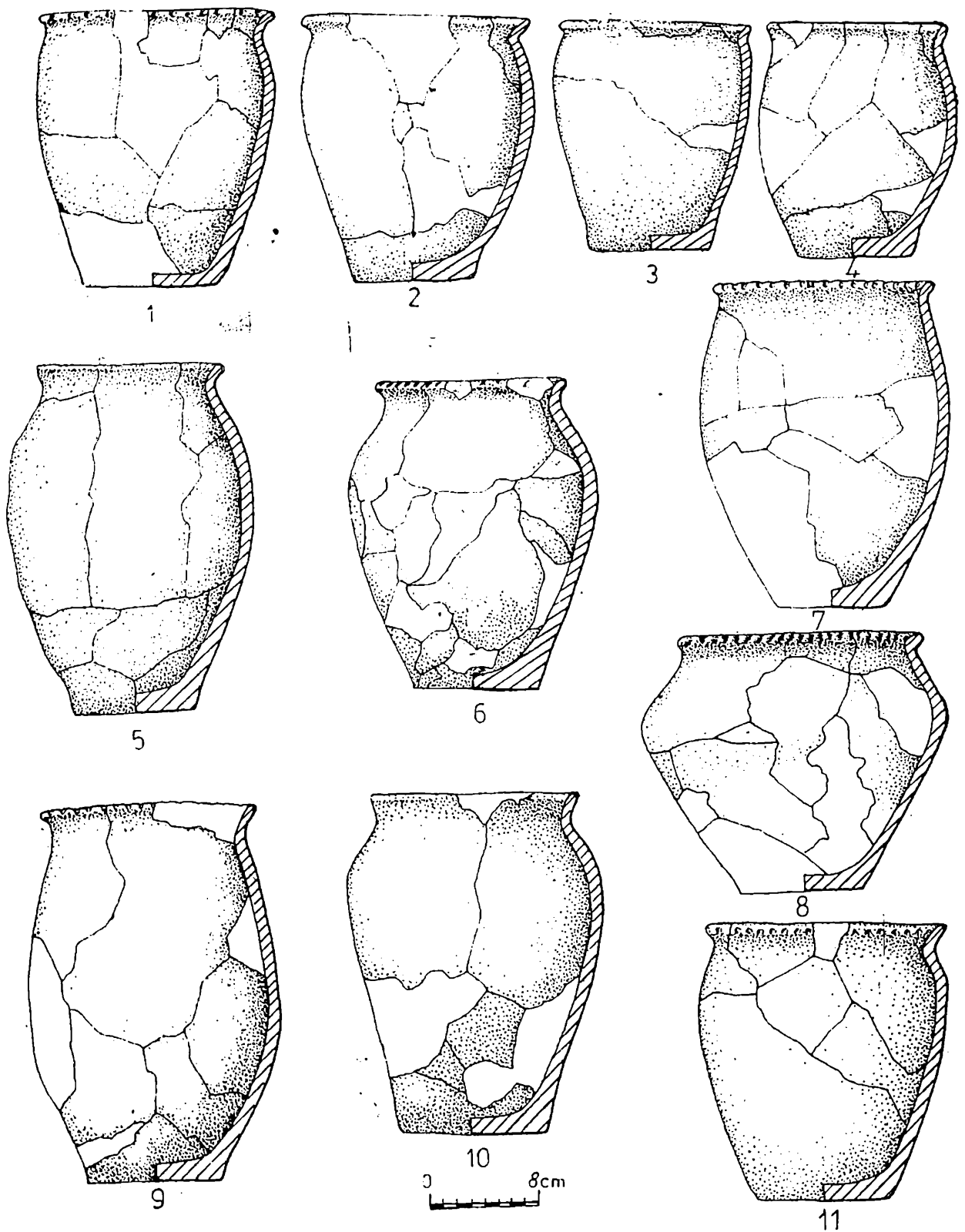

Fig. 15. — Ceramică din secolele VIII—X e.n. lucrată cu mina. 1, Dodești; 2, 4, 10, 11, Fundu-Herții; 3, Murgeni; 5, Toflea; 6, Izvoare-Bahna; 7, 9, Lozna-Străteni; 8, Pojorâni.

șani, unde au fost dezvelite ateliere specializate în prelucrarea fierului sau pentru diferite unelte și bijuterii. Aflarea unor ateliere specializate pentru prelucrarea unor bijuterii din metale prețioase, prezența unor tezaururi mari constituite din monede de aur sau argint sau din obiecte de podobă din metale prețioase, unele morminte cu un inventar bogat, o serie de locuințe mari având o construcție specială și altele, pot fi puse în legătură cu apariția unor categorii sociale suprapuse în cadrul obștilor sătești. Tot în legătură cu existența acestor categorii sociale diferențiate, așa cum aminteam mai sus, trebuie pusă și construirea unor așezări fortificate cu valuri de pământ și șanțuri, ridicate cu evidente scopuri strategice, prin munca obligatorie și dirijată a membrilor unor obști sătești.

Desigur, în cadrul simbiozei româno-slave, așa cum s-a mai subliniat, au putut fi precizate prin investigațiile arheologice întreprinse și alte aspecte, îndeosebi de ordin cultural și cronologic, prezentînd de asemenea, o anumită importanță.

În acest context general, este necesar însă să se sublinieze că din cursul secolelor VIII—IX începe să se constate o mai mare stabilitate a așezărilor și o sporire considerabilă a numărului lor, cu o maximă înflorire în secolele X—XI. Fenomenul menționat este fără îndoială consecința unei mai dense dezvoltări a forțelor de producție, observîndu-se chiar o anume diversificare în domeniul agriculturii și meșteșugurilor. Se poate aprecia că ne aflăm într-o epocă de relativă stabilitate economică marcată și de prezența din nou la Dunăre a Bizanțului, care a favorizat în mare măsură dezvoltarea societății românești și indirect procesul de asimilare totală a resturilor de slavi de către români. Aceasta subliniază în plus vechimea și îndeosebi superioritatea stadiului de dezvoltare al populației daco-romane și apoi românești, explicînd limpede sensul evoluției raporturilor ei cu numeroși migratori pătrunși aici, într-o perioadă istorică complexă cu profunde și importante consecințe în definitivarea procesului de formare a poporului și a limbii române și, concomitent, de constituire a civilizației medievale românești.

NATIVES AND MIGRATORY PEOPLES EAST OF THE CARPATHIANS IN THE 6th—10th CENTURIES A.D.

SUMMARY

On the basis of archaeological researches the nature, duration and consequences of the relations between the natives and the migratory peoples east of the Carpathians during the 6th—10th centuries A.D. could be specified, e.g. the role played by the Slavs who came in the second half of the sixth century.

Archaeological discoveries shed light also on the essential features of the Daco-Roman civilisation in Moldavia, the *Costișa—Botoșana* type, in the 5th—7th centuries A.D. (types of settlements, dwellings and kilns, agricultural tools, or the tools used for handicrafts, ornaments, hand or wheel-made pottery). The Byzantine monetary circulation, the Byzantine influence in the 6th—7th centuries A.D. and the importance of further relations with the Roman-Byzantine world for strengthening and completing the process of Romanization, especially in Romania's extra-Carpathian regions, could also be assessed.

Beside autochthonous vestiges, traces from the Slavs east of the Carpathians dating from this period are discussed (ways of penetration, types of settlements, dwellings, tools, ornaments and pottery). A better distinction between these traces and the autochthonous finds is attempted and the higher stage or development of the Romanic society as compared to that of the migratory peoples is emphasized.

A detailed analysis is made of the process of assimilation of the remainders of the Slav population north of the Danube, after most of it had withdrawn south of the river (after 602). The paper insists on the features which define and at the same time separate the structure of the autochthonous territorial village community from the Slav tribal community.

The finds from the 8th—10th centuries A.D. contain elements indicative of the autochthonous and Romanic elements of the ancient Romanian civilisation of that time and of the late Slav material culture in some zones of this area; at the same time some vestiges were found belonging to the Petchenegs who came during the 10th century. The continuous process of assimilation of the ethnic allogeneous elements in the last centuries of the first millennium A. D. is discussed.

During the 8th—10th centuries A.D., a greater stability and a considerable increase in the number of settlements are recorded east of the Carpathians as well as in the whole Carpathian—Danubian space. They developed particularly during the 10th—11th centuries, their material culture having also an obvious standardized character, in consequence of the progress of productive forces and the growing diversification of agricultural and handicraft occupation. It may be appreciated that the period between the 8th and the 10th century was one of relative economic stability, marked by a new presence at the Danube, that of the Byzantine Empire, which directly favoured the development of

the old Romanian society, and indirectly the process of assimilation of the remnants of the allogeneous population by the Romanians. The antiquity and the higher stage of development of the autochthonous population clearly explain the way in which its relations with the migratory peoples evolved and the impact of these relations on the process of formation of the Romanian people and language.

FIGURE EXPLANATIONS

Fig. 1. — Map of the archaeological discoveries from Moldavia in the 6th—10th cc A.D. Systematic excavations and important accidental discoveries.

Fig. 2. — Tools from the 5th—7th cc A.D.

Fig. 3. — Moulds and objects from the 5th—7th cc A.D.

Fig. 4. — Ornaments from the 5th—7th cc A.D.

Fig. 5. — Wheel-made pottery from the 5th—7th cc A.D.

Fig. 6. — Hand-made pottery from the 6th—7th cc A.D., decorated with Christian signs.

Fig. 7. — Hand-made pottery from the 6th—7th cc A.D.

Fig. 8. — Iron tools from the 8th—10th cc A.D.

Fig. 9. — Iron tools from the 8th—10th cc A.D.

Fig. 10. — Ornaments from the 8th—10th cc A.D.

Fig. 11. — Religious objects from the 8th—10th cc A.D.

Fig. 12. — Wheel-made pottery from the 8th—10th cc A.D.

Fig. 13. — Wheel-made pottery from the 10th cc A.D.

Fig. 14. — Hand-made pottery from the 8th—10th cc A.D.

Fig. 15. — Hand-made pottery from the 8th—10th cc A.D.